VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. | 11. APRILĪ | Nr. 15 (117)

MĀKSLAS DARBINIEKU GADA PLĀNS

Ar patiesu lepnumu un prieku Padomju Latvijas darbaļaudis šajās dienās izlasīja vēsti par lielo darba programu, kas izteikta Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas K(b)P Centrālās Komitejas pieņemtajā lēmumā «Par Latvijas PSR tautas saimniecības atjaunošanas un attīstības valsts plānu 1947. gadam». Lēmumā ietvertie skaitļi uzskatāmi parāda mūsu tautas drošo gaitu jaunu sasniegumu ceļā, saimniecibas, kulturas un mākslas tālākā attīstībā. Nav mazāko šaubu, ka tie ir reali skaitļi, ka tos pārvērtīs īstenībā mūsu darbaļaužu augstā pienākuma apziņa, socialistiskās sacensības iedvesmojošais spēks, dziļā uzticība boļševiku partijai. Katra diena nes jaunas vēstis par pirmajiem šāgada panākumiem, par mūsu darbaļaužu ciešu apņēmību izpildīt gada plānu pirms termiņa — līdz Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas 30.gadadienai.

Šāda varonīga darba uzdevuma izpildīšanā svariga loma veicama arī mākslas darbiniekiem. Lielajai darba temai, dzīves atjaunošanas un attīstības temai spēcīgi jāieskan mūsu mākslā, jāklūst par mūsu jauno lugu, gleznu, dziesmu galveno saturu. Strādnieks, kas izpilda dienā divi normas, kas vienā gadā izpilda divu gadu darbu, kas cīnās par mūsu dzīves jo straujāku augšupeju — šodien nes sevī padomju cilvēku rakstura pozitīvākās īpašības. Tāpēc viņam tiesības runāt ar tautu no mūsu romanu lappusēm, no teatru skatuvēm, jo viņa domas un jūtas izteic vispilnīgāk mūsu šodienas saturu.

Blakus viņam mēs gribam redzēt mūsu jauno socialistisko lauku ļaudis, kas iet ne mazāk varonīgā darbā par lauksaimniecības attīstību un pacēlumu pēckara periodā. Partijas Centrālā Komiteja lauksaimniecības jautājumiem veltījusi pašu lielāko vērību — šai virzienā jāpagriežas arī mākslas darbinieku skatam. Jābūt pilnīgam priekšstatam par to, kādi procesi šodien notiek Padomju Latvijas laukos, dziļi jāizprot jaunais, dzimstošais, socialistiskais, ar mākslas ieročiem jāpalīdz viņa ciņā par mūsu lauku pacelšanu uz jaunas, augstākas saimniecības pakāpes.

Tāpat kā to darījuši darbaļaudis, arī mākslas darbiniekiem savi uzdevumi jāietver konkretā, šogad veicamā darba plānā. Galvenajos vilcienos uzdevumu apjoms mākslas darbiniekiem zināms, — taču atbildības apziņa un radošais spraigums, kas nepieciešams uzdevuma veikšanai, šodien nevar mūs apmierināt. Oktobra revolucijas 30. gadadienai arī mākslas dzīvē jāklūst par šīgada centralo notikumu, kuram par godu mums jāveic paši izcilākie radošā darba sasniegumi. Teatros mēs gribam redzēt Oktobra svētkiem veltītus inscenējumus, kas iezīmētu mūsu dramaturģijas un teatra mākslas jaunu, augstāku limeni, idejisku dziļumu. Taču tas gausums, ar kādu attīstās mūsu originaldramaturģija, rada nopietnas bažas, kā mēs veiksim šo uzdevumu. Gada pirmie četri mēneši nav vēl devuši nevienu jaunu lugu. Ir vietā atkal un atkal apelēt pie mūsu dramaturgu atbildības sajūtas latviešu padomju teatra mākslas priekšā. Notikums ar izcilu nozīmi padomju literaturā ir izsludinātais Vissavienības lugu konkurss — un par kategorisku ir jāuzskata prasība — nodrošināt un panākt šai konkursā arī latviešu labāko dramaturgu piedalīšanos. Vēl ir laiks — kaut arī pats pēdējais — tā iekārtot radošā darba plānus, lai izpildītu šo mūsu dramaturģijas goda uzdevumu.

Teatrim vērīgi jāseko arī visam jaunajam, kas parādās krievu un citu padomju tautu dramaturģijā, lai Oktobra revolucijas svētku inscenējumam izraudzītu idejiski un mākslinieciski visaugstvērtīgāko darbu. Ir jau laiks te precizēt darba plānu, lai šos inscenējumus rūpīgi, bez steigas sagatavotu, lai tajos pilnam izmantotu visas kolektiva radošā darba iespējas.

Ne vien teatra kolektiviem visumā, bet arī katram skatuves mākslinieckam jābūt savam īpašam darba plānam, gatavojoties lielajiem svētkiem. Ir laiks izraudzīt un labi sagatavot idejiski vērtīgu individualu repertuaru, ar ko runāt ar tautu par mūsu padomju dzīves varenajām temām. Taču šai virzienā darbs nemaz vēl nav sācies.

Nevar apmierināt arī tēlotāju mākslinieku gatavošanās Vissavienības gleznu lielajai izstādei Maskavā Oktobra svētku dienās. Pasūtījumu darbus veic gausi, vēl nav pilnīga priekšstata par šo darbu idejisko un mākslinieciisko vērtību, bet ir jau skaidrs, ka tas temu loks, ar ko strādā mūsu mākslinieki, pilnam nelietver un neizsaka mūsu šodienas padomju dzīvi, kā arī tautas vēsturisko ciņu par Oktobra ideju uzvaru Latvijā. Arī šeit ir pēdējā stunda vēlreiz pārskatīt tēlotāju mākslinieku darbu — atsevišķos gadījumos dot jaunus uzdevumus, lai nodrošinātu lielajā izstādē mākslinieku piedalīšanos ar tādiem darbiem, kas mūsu varonīgās tautas cienīgi.

Gluži nepietiekama vērība šogad veltīta daiļamatniecības tālākai attīstībai, kaut šai nozarē mūsu mākslinieki spējīgi veikt pašus atbildīgākos uzdevumus. Gada beigās Maskavā notiks Vissavienības daiļamatnieku darbu izstāde. Jāpanāk, lai šai izstādei gatavotos visi mūsu meistari, lai viņiem būtu nodrošināti netraucēti darba apstākļi.

Ar jauniem radošā darba sasniegumiem Oktobra svētki jāsagaida mūsu komponistiem. No izsludinātā konkursa mums tiesības gaidīt jaunas dziesmas, kas spēcīgi izteiktu šodienas saturu, kas slavinātu vareno Padomju dzimteni, sauktu ļaudis jaunu sasniegumu gaitās.

Sākušies darbi Rīgas mākslas filmu kino studijā — jau uzņemti pirmie kadri filmai «Ceļā uz mājām» (pēc Vija Lāča lugas «Uzvara»). Studijas kolektivs apņēmies darbu veikt divus mēnešus pirms termiņa — Oktobra revolucijas 30. gadadienā. Šis uzdevums prasīs lielu radošu spraigumu no mūsu skatuves mākslinieklem filmas artistu lomās. Tas rada arī ļoti nopietnas grūtības teatru kolektivos, īpaši Dramas teatrī, kura 11 izcilākie aktieri piedalās filmā. Te vajadzīga pati rūpīgākā filmu studijas un teatra darba plānu saskaņošana, lai nesabruktu teatra darba plāns un lai arī filmas studija spētu godam izpildīt savu apņemšanos.

Uzdevumu apjoms un svarīgums, kādi šogad jāveic mākslas darbiniekiem, prasa stingru, disciplinētu darba plānu, katras darba dienas pilnīgu izmantošanu. Piemēru mums rāda darbaļaudis — lai mācāmies no viņiem! Sakopsim visus savus radošos spēkus, visus savus talantus un zināšanas, lai jaunos radošos darbos cienīgi sagaidītu Padomju zemes lielos svētkus — Oktobra revolucijas 30. gadadienu!

RAKSTNIEKU LOMA SĒJAS LAIKĀ

Labības sagāde — republikas zemnieku svarīgākais uzdevums — nesākas rudens mēnešos, tas sākas jau pavasarī — sējas laikā. VK(b)P CK plenuma lēmums dod katram padomju darbiniekam kaujas uzdevumu veikt sēju laikā un organizēti. Par šī uzdevuma veikšanu tikpat lielā mērā jābūt atbildīgai arī latviešu rakstnieku saimei.

Vai to veikt nozīmē radīt dzejas, poemas, stāstus un Īsus dramatiskus darbus ar lauku celtniecibas un sējas laika tematiku? Bez šaubām — jā! Bet ir svarīgi, lai šie darbi būtu augsta idejiskuma apdvesti un vērtīgi mākslinieciskajā ziņā. — Tāpēc rakstniekam ļoti labi jāpazīst lauku dzīve. Viņam jābūt tur, kur gatavojas pavasara sējai, un jābūt tur, kur sēj. Nepietiek, ka rakstnieks vēro sējas kampaņu mierīgi, no malas, kā nevarīgs un aukstasinīgs skatītājs. Sējas kampaņa mūsu apstākļos norisināsies asas šķiru ciņas apstākļos, bet, lūk, šai ciņā rakstnieki nedrīkst palikt nomaļus. Ciņas pārdzīvojuma asums dos arī literarā darbā patiesīguma elpu, palīdzēs rakstniekam meklēt un atrast tipiskās parādības, novedīs tiešā sakarā ar lauku ļaudīm.

Ja rakstnieks dodas uz laukiem, tad viņam jārod visciešākās saites ar partijas apriņķa komiteju, jo tas ir ciņas štābs, no kurienes viņā vislabāk ieraudzīs vietas, kur darbs veicas vissekmīgāk, kā arī vairāk apdraudētās vietas. Taisni šīs vairāk apdraudētās vietas ir rakstnieka uzmanības cienīgas, jo tur parasti sastopas ari pret aci ar ienaidnieku, jo ikviens padomju rakstnieks bez saskares ar tiešo dzīvi neko vērtīgu nevar radīt. Bet ja šī saskare būs, tad radīsies arī īsti mākslas darbi, nevis izdomātas meinas un baltas figuras, kas, nebūdamas dzīvas, nevienu neiesilda un neaudzina.

Lai cīnītos, daudz kas jāzina un — jāzina labi. Pats par sevi saprotams, ka jābūt skaidrībā par tiem procesiem, kas šodien noris laukos, jābūt pilnīgā skaidrībā par partijas politiku lauksaimniecibas kāpināšanā. Tas vajadzīgs, lai katru parādību, ar ko nākas sadurties, varētu nolikt īstā vietā.

Vajadzīgas arī tīri agrotechniskās zināšanas, nemaz nav jākautrējas iepazīties ar technisko literaturu šinis jautājumos, lai, aizbraucot laukos, rakstnieks būtu pilnīgi bruņots politiski un galvenajos vilcienos pārzinātu agronomisko zinātni, lai viņam tur nebūtu jājūtas kā naivam pilsētniekam! kam svešas pat sējas darbu ābeču gudrības. Kopīgs, īslaicīgs seminars šinis jautājumos visiem rakstniekiem, kas izbrauc laukos, būtu par lielu svētību.

Tauta cieni un gaida savus rakstniekus. Mūsu lauki izslāpuši pēc mudinājuma vārdiem, rosīgie kolektivi padomju saimniecibās, lauksaimniecibas arteļos, lauksaimniecibas kooperacijas sabiedrībās, mašinu un traktoru stacijās būs pateicīgi rakstniekiem, ja viņi tos sagaidīs savā vidū. Pareizi darīja tās partijas apriņķu komitejas, kas izprata rakstnieku nozīmi sagādes darbā un nelāva viņiem noslīdēt vietējo avīžu redakciju palīgdarbinieku, korespondenču labotāju darbā. Panākumi bija tur, kur apriņķa komitejas rāva rakstniekus līdzi ciņā, deva viņiem rokā plānus, atskaites par plānu izpildi, lika tiem līdz ar apriņķa aktivu cīnīties par plānu un tādā kārtā sajust sāpes par kļūmēm, prieku par uzvarām. Tas vēl jo vairāk jādara sējas laikā, kad mēs gādājam maizi mūsu republikas celtniecībai.

Šķiru ciņa laukos ir asa, pārvērtības tur noris ļoti strauji. Visas tās parādības, ko šai pavasarī vērosim laukos, sējas kampaņā, ir vienreizīgs, svarīgs posms mūsu tautas vēsturē. Un būtu gaužām labi, ja tieši rakstnieki būs visu šo straujo pārvērtību aculiecinieki un ciņu dalībnieki. Tas iepludinātu mūsu literaturā jaunas asinis.

Voldemārs Sauleskalns

Satversmes PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBĀ

Sinīs dienās notika Rakstnieku savienības partijas pirmorganizacijas atklāta rakstnieku sapulce, veltīta jautājumam par literaturas kritikas stāvokli pēc VK(b)P Centrālās Komitejas lēmumiem par ideoloģiskā darba uzlabošanu. Sapulces dalībnieki noklausijās Rūd. Egles un K. Krauliņa referatus par aktualiem literaturas kritikas jautājumiem.

Rūd. Egle savā referatā «Padomju literaturvēsturiskā kritika» apskatija latviešu literaturas kritikas mantojumu un pievērsās aktualākajiem literaturvēsturiskās kritikas uzdevumiem.

Atzīmējot, ka latviešu literaturas kritikai nav pietiekami bagātu, dziļa idejiskuma apdvestu tradiciju, Rūd. Egle pievērsas krievu literaturas kritikas revolucionarajām tradicijām, kuru pamatlicēji bija Beļinskis, Černiševskis, Dobroļubovs.

Pārņemot un tālāk veidojot šīs tradicijas, krievu padomju literaturas kritika var atskatities uz savu pagātnes mantojumu kā uz progresīvāko visas pasaules rakstniecibā. Tas nozīmē, ka arī mūsu kritiķiem jāseko šīm tradicijām un latviešu literaturas mantojumam jādod ideoloģiski pareizs apgaismojums, jāparāda latviešu buržuazisko kritiķu aprobežotība, viņu kalpošana kapitalistu šķiras interesēs.

Pašlaik mūsu tauta, un jo sevišķi jaunatne, prasa no visiem literaturas pētniekiem no marksistiskās zinātnes viedokļa nopamatotu literaturas vēsturi, kura noskaidrotu latviešu literaturas attīstības ceļus un parādītu progresīvās literaturas lomu tautas ciņā par savu brīvību, tās kulturalo plaukumu; parādītu idealistisko kritikas teoriju, dekadentisma, simbolisma, konstruktivisma u. t. t. reakcionaro dabu.

Kritikai jābūt boļševistiski partejiskai, tādai, kas balstās uz marksisma-ļeņinisma mācibām, darba tautas ciņas pieredzi un socialistiskās kulturas sasniegumiem.

Nepieciešami, lai Rakstnieku savienība un augstskolas piegriezto lielāku vērību literaturas kritikas kadru audzināšanai.

Kārlis Krauliņš nolasīja referatu «Par latviešu kritikas stāvokli pēc VK(b)P Centrālās Komitejas lēmumiem par ideoloģiskā darba uzlabošanu un par kritikas uzdevumiem». K. Krauliņš atzīmēja, ka latviešu padomju kritika pēc VK(b)P CK lēmumiem literaturas un mākslas jautājumos kļuvusi principialāka un idejiskāka, ieguvusi stipgrāku marksistiski ļeņinisku nostāju, ciešāk pievērsusies aktualākajām literaturas parādībām un problemām. Tāpat kritika vairāk pievērsusies krievu un citu PSRS tautu literaturai. Jāatzīmē, ka principialāka un idejiskāka kļuvusi arī teatru kritika. Paplašinājušies jauno kritiķu kadri.

Tomēr kritiķu līdzšinējā darbā vēl ir daudzi un ievērojami trūkumi. Vēl daudzi kritiķi neprot saistīt literarā darba analizi ar šīsdienas socialistiskās celtniecibas uzdevumiem. Līdz šim mūsu kritikā pārsvarā bijis konstatējošais elements. Rakstot par zināmiem rakstniekiem, viņu darbiem, par mākslas jautājumiem u. t. t., kritiķi aprobežojas ar vispārēju faktu konstatējumu, literara vai mākslas darba satura izklāstījumu, neparādot tā šīsdienas nozimi. Tas runā par to, ka mūsu kritikai vēl nav vajadzīgās ciņas stājas. Stāvoklis ir tāds, ka mūsu kritiķi savu ieroci mazā mērā izmanto ciņā par socialisma celtniecību un maz vērsas pret buržuaziskās ideoloģijas paliekām cilvēku apziņā. Tas nozīmē, ka mūsu kritiķi vēl nejūt vajadzīgo atbildību par savu darbu un, acīm redzot, kā nākas neizprot kritikas lielo lomu ideoloģiskās frontes cīnītāju vidū. Ja viņi apskatījuši atsevišķu rakstnieku darbus, devuši zināmus pārskatus par viņu dzīvi, tad ļoti maz pieskārušies aktualākām kritikas problemām, nav noskaidrojuši daudzus literaturas un mākslas jautājumus.

Tas nozīmē, ka daļa mūsu kritiķu vēl nav pacēlušies līdz boļševistiskā partejiskuma limenim kritikā.

No aktualām padomju literaturas problemām ir atrāvušies daži mūsu literaturas pētnieki, piemēram, A. Jansons, A. Birkerts.

Viens no lielākajiem mūsu kritikas trūkumiem ir arī tas, ka tā maz ko darījusi, lai parādītu padomju literaturas pārākumu par buržuazisko literaturu, un līdz galam nav atmaskojusi buržuaziskās teorijas literaturas un mākslas jautājumos.

Teatra kritiķi L. Gurevičs, J. Pabērzs, J. Grots, Nikolajevs-Bergins savās recenzijās reizēm aprobežojas ar padomju lugu satura iztirzājumu, nepietiekami parādot to sabiedrisko nozīmību.

Kaut gan Rakstnieku savienības kritikas sekcijas darbs kļuvis rosīgāks, tomēr tas vēl nav plānveidīgs, kā arī nav iztirzāti atsevišķu kritiķu darbi.

Lai kritika veiktu savus uzdevumus partijas un tautas priekšā, kļūtu par īstu palīgu rakstniekam, ikvienam kritiķim jānostājas uz boļševistiskā partejiskuma pamatiem, jākļūst par aktivu cīnītāju komunisma celtniecibas darbā. Ja līdz šim kritika vēl nav izpildījusi VK(b)P CK plenuma lēmumus par ideoloģiskā darba uzlabošanu, tad šis trūkums ir jānovērš.

Viens no svarīgākajiem noteikumiem kritiķu darba uzlabošanā ir marksisma-ļeņinisma teorijas apgūšana, bez kuras nav iedomājama kritika, tās tālākā attīstība.

Pēc referatiem izraisījās dzīvas debates, kurās piedalījās E. Sokols (LK(b)P CK), A. Grīgulis, J. Grants, L. Muižnieks, J. Niedre, E. Damburs, M. Rudzītis, A. Birkerts, K. Freinbergs, L. Zakss. Visu viņu runās izskanēja prasība padarīt mūsu kritiku aktualāku, boļševistiski principialāku, idejiskāku.

Beigās sapulces dalībnieki vienbalsīgi pieņēma plašu rezoluciju par literaturas kritikas darba uzlabošanu.

SERGEJA BALAŠOVA KONCERTS

5. aprilī Apgabala Virsnieku namā notika Vissavienības vārda mākslas konkursa laureāta, KPFSR Nopelniem bagātā skatuves mākslinieka Sergeja Balašova koncerts.

Sergejs Balašovs ir viens no labākajiem vārda mākslas pārstāvjiem. Lieliska dikcija, dziļš un patiess autora darba un ideju atstāstījums, jūtu izteiksmes spēks un spilgtu tēlu radīšana — lūk, pazīmes, kas raksturo mākslinieka meistarību.

Patetiski svinīgi un kaisli izskanēja kompozicija par krievu tautas nemirstīgās varoņpoemas — «Teiksma par kņazu Igoru» fragmentiem. Ar īsta mākslinieka lielo meistarību, spēcīgi un izteiksmīgi Balašovs lasīja fragmentus no Vladimira Majakovska poemām «Labi», «Ļeņins», «Pilnā balsī...»

Patiesi, ar mīlestību izskanēja kompozicija, veltīta Padomju Savienības pirmajam deputatam biedram Staļinam, izveidota no fragmentiem pēc Konstantina Simonova «Draudzības vārdā», Tvardovska — «Maskavā» un Isakovska — «Uzruna biedram Staļinam».

Koncerta otrajā daļā Sergejs Balašovs nolasīja angļu rakstnieka Stivensena balades Maršaka tulkojumā — «Virsu medus» un «Gans un karalis» — kur izzobota karaļa galma pērkamība, čechu baladi «Alpu pārgājiens», kur apdziedāts krievu karavadoņa Suvorova nesalīdzināmais gājiens pāri Alpu kalniem, un vienu Iljas Siļvinska baladi. Labi izskanēja lirisma piesātinātā kompozicija «Gada laiki», sastādīta pēc Sergeja Jeseņina dzejām. Ar lielu mākslas meistarību un humoru mākslinieks nolasīja fragmentus no Šolochova romana «Klusā Dona», — ainu, kur Grigorijs Melechovs sastopas ar Prochoru.

Nobeigumā Sergejs Balašovs lasīja Vladimira Majakovska dzejas.

6. aprilī Apgabala Virsnieku namā notika arī Maskavas estrades mākslinieku koncerts, kurā piedalījās nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Vladimirs Kandalakijs, I Vissavienības estrades mākslinieks, konkursa diplomande Irina Ļebedeva (žanra dziesmas), Filharmonijas solists Jēkabs Kaņeckijs (klavieres), Tamara Visočana (mākslas lasījums), Raisa Cizina (vijole) u. c.

J. Krūms

LPSR MĀKSLAS DARBINIEKU NAMS

Rīgā, Vaļņu ielā 9

PIEKTDIEN, 11. aprilī, plkst. 19.30
Valsts Filharmonijas kora un solistu jaunā padomju repertuara skate un iztirzājums.

PIRMDIEN, 14. aprilī, plkst. 19.00
Majakovska vakara. Referēs Valdis Lukss. Mākslinieciski priekšnesumi.

OTRDIEN, 15. aprilī, plkst. 9.00
Marksisma-ļeņinisma universitate.

TREŠDIEN, 16. aprilī, plkst. 16.00
Valsts Dailes teatra jaunuzveduma «Pasaka par patiesību» iztirzājums; ref. b. Zurgins.

CETURTDIEN, 17. aprilī, plkst. 19.00
Jauna padomju filma. Kino izrāde mākslas filmu studijas zālē, Padomju bulvarī 6.

PIEKTDIEN, 18. aprilī, plkst. 16.30
Valsts Jaunatnes teatra jaunuzveduma «Jaunā Gvarde» iztirzājums ar fragmentiem.

PIRMDIEN, 21. aprilī, plkst. 19.00
Valsts Dramas teatra un Valsts Krievu dramas teatra jaunuzveduma «Viņu jautājums» iztirzājums.

OTRDIEN, 22. aprilī, plkst. 9.00
Marksisma-ļeņinisma universitate.

OTRDIEN, 22. aprilī, plkst. 16.00
V. I. Ļeņins. Referēs LK(b)P Rīgas pils. komitejas aģitacijas un propagandas nod. vad. b. Feldmanis.

CETURTDIEN, 24. aprilī, plkst. 19.00
Jauna padomju filma. Kino izrāde mākslas filmu studijas zālē, Padomju bulvarī 6.

SESTDIEN, 26. aprilī, plkst. 20.00
Pavasara balle. Estrades programa.

PIRMDIEN, 28. aprilī, plkst. 16.00
Par starptautisko stāvokli. Referāts.

OTRDIEN, 29. aprilī, plkst. 9.00
Marksisma-ļeņinisma universitate.

PUŠKINA „VARA JĀTNIEKS“ latviešu valodā

(A. S. Puškins — Vara jātnieks. Pēterpils stāsts. Latvijas valsts izdevniecība Rīgā, 1946. Atdzejojis Jānis Plaudis. Pētera Upīša oriģinalkokgrebumi)

Šāgada februarī jau pagāja 110 gadu kopš ģenialā krievu tautas rakstnieka Aleksandra Sergejeviča Puškina nāves.

Latviešu lasītājam Puškins, tāpat kā citi lielie pasaules literaturas klasiķi, nav svešs. Liela daļa viņa darbu pieejami tulkojumos, lai gan daži šie tulkojumi stipri nepilnīgi, novecojuši un prasa nopietnu korekturu. Taču to vairums, sevišķi mūsu labāko dzejnieku izdarītie, kā, piemēram, J. Raiņa «Borisa Godunova» tulkojums, atļauj pietiekami ieskatīties lielā krievu rakstnieka domu un mākslas pasaulē. Par to sevišķi pateicīga ir tā mūsu jaunatnes daļa, kas nepārvalda krievu valodu, bet alkst iepazīties ar Puškina darbiem.

Latvijas valsts izdevniecības ļoti glītā ietērpā izdotā Puškina poema «Vara jātnieks» tāpēc sagādā īstu prieku katram krievu progresivās klasiskās literaturas mīlētājam. Jāņa Plauža atdzejojumā šī poema jau gan parādījusies ap 1937. g. iznākušajā Puškina rakstu kopojumā, bet tagad tā izdota atsevišķā izdevumā, pie kam atdzejojumā izdarīti daži labojumi.

«Vara jātnieku» Puškins sarakstījis 1823. gadā. Pirmo reizi iespiestā veidā poema parādījusies tikai pēc Puškina nāves dzejnieka Žukovska pārstrādātā, cariskajai cenzurai piemērotā izdevumā.

Šī poema nav ne lielākais, ne slavenākais Puškina darbs, tomēr savā mākslinieciskajā spēkā tā ir īsti ģeniala. Tā izsaka Krievzemes varenību, lielu dzimtenes mīlestību un ir spožs slavinājums ziemeļu skaistulei — Petrogradai, tagadējai Ļeņingradai. Par to, ka šīs poemas sabiedriskā nozīmība vēl ļoti spēcīgi izjūtama mūsu dienās, vislabāk liecināja Lielais Tēvijas karš, kad Puškina apdziedātās Petrogradas tēls sauca Padomju Armijas karavīrus varoņu cīņā par Ļeņingradu.

Poemas sižeta izveidojuma pamatā likts stāsts par bargajiem plūdiem, kas piemeklējuši Petrogradu, un kāda vienkārša cilvēka — Jevgeņija — liktenī. Puškins par vienu no poemas centralajiem tēliem padara arī Pētera Pirmā pieminekli — «Vara jātnieku». Līdztekus dramatisma un traģisma apdvestajam stāstam par plūdu laikiem Puškins ar ārkārtīgu māksliniecisku spēku pauž savus progresivos uzskatus par Krievzemes nostāšanos pie Somu jūras līča un savā veidā atbild poļu dzejniekam Mickevičam, kas Pētera Pirmā tēlā grib saskatīt tikai tiranijas izpausmi.

Runājot par atdzejojumu, vispirms gribas uzsvērt, ka, izdodot klasiķu darbus, sevišķi tāda ģeniala rakstnieka darbus kā A. S. Puškins — ir ļoti stingri jāprasa, lai tie būtu teicami pārtulkoti. Ir jau ļoti grūta lieta labi tulkot, nopietni jāiedziļinās autorā un tā laikmetā, labi jāpārzina pašam dzejas izteiksmes līdzekļi un jāizjūt pat zināma gara radniecība ar autoru. Un tomēr arī tad bieži vien tulkojumā zūd vai samazinās tas vienreizīgais, svaigais, tā dzejas ziedu smarža, kas oriģinālā it kā nemanāmi mūs sev piesaista, bet tulkojumā dažkārt tik grūti atveidojama.

Ir nenoliedzami, ka Jānis Plaudis pašlaik ir viens no labākajiem mūsu tulkotājiem saistītajā valodā. Arī šajā atdzejojumā mēs redzam viņa prasmi iejusties autorā, atveidot tā pantu, tā valodas daiļskanību un plūdumu. Plaudis ir ļoti precīzs, viņš atdzejo gandrīz rindu rindā un stingri ietur arī autora rindu lauzumus, uzsākot jaunu domu. Tas viss tikai liecina par nopietno darbu, ko Jānis Plaudis ieguldījis šajā atdzejojumā.

Un tomēr arī šajā tik atzīstamajā tulkojumā ir savi trūkumi. Sevišķi ievada daļā, liekas, ir nobīris šis tas no tiem dzejas ziediem, kas mums dvesmo pretī no oriģinala.

Bet blakus šim grūti labojamajam aizrādījumam — darbs var padoties veiksmīgāk vai neveiksmīgāk — gribas norādīt uz dažiem samērā sīkiem trūkumiem, ko varēja novērst un kas lasītāja ausi tomēr nepatīkami traucē. Šajā nozīmē atdzejotājam, izdodot pēc desmit gadiem poemu no jauna, vajadzēja drusku vairāk pastrādāt.

Daži dzejnieki iesaka, ka, lai izvairītos no bieži lietotām atskaņām, dzejā ievedami jaunvārdi, apvidus vārdi vai senvārdi. Nezinu, vai Plaudis vadījies no šīs domas, bet jau pašā poemas sākumā atdzejojumā lietotais «lielu domu m ā t s», «lielu domu pilns» vietā, griež ausi un neatbilst autora stila skaidrībai.

Tāpat, manuprāt, ne visai izdevušies «P e t r a v e i d o l s» un «Admiralitates g a l s» («Petra tvorenje» un «Admiralteijskaja igla») — pēdējā vietā, šķiet, daudz labāk būtu «Admiralitates smaile».

Nav labas arī šādas rindas: «... Viļņi d a i r i kā zagļi lien pie logiem; airi ...» u. t. t. — negantu vai sāniknotu viļņu vietā.

Dzejiski neskan rindas: «Mirkst ēku grausti, jumti, kluči un bodēs krāto mantu duči». Kluču vietā autoram ir baļķi, kas būtu gandrīz viens un tas pats, bet «mantu duču» pavisam nav.

Tāpat, manuprāt, jāiebilst, ka ģenerāļi t a u t a s vietā (kā tas ir autoram) dodas glābt t a u t a s b r ā ļ u s.

Par labu atdzejojumam nenāk arī atskaņas dēļ iespraustais vārds p a t i e s' (pie tam divreiz ar apostrofu un vienreiz bez tā), Diezgan problematiskas ir arī rindas:

... Pār satrakotās Ņevas s k r e j u
Pret tālēm roku cēlis s l e j u,
Uz vara zirga valdnieks sēž.

Arī retinātie vārdi lieki un lietoti tikai atskaņu dēļ.

Šādas sīkas piezīmes uzmanīgs lasītājs varēs vēl turpināt, bet tās tomēr nav izšķirošas. Apsveicami, ka Puškina «Vara jātnieks» pieejams latviešu lasītājiem — pieejams pieklājīgā un korektā atdzejojumā.

Gaidīsim no Latvijas valsts izdevniecības arī citus Puškina darbu tulkojumus, jo prasība un vajadzība pēc tiem ir liela.

Andrejs Balodis

PĒTERA UPĪŠA ORIĢINALKOKGREBUMI A. PUŠKINA »VARA JĀTNIEKAM«

Līdz šim Latvijas valsts izdevniecība samērā maz pievērsusi uzmanību savu grāmatu ārējam ietērpam un apdarei. Tikai pašā pēdējā laikā manāms viens otrs uzlabojums šinī virzienā. A. Puškina Pēterpils stāsta «Vara jātnieks» glītais izdevums pilnā mērā pieskaitāms tādiem.

Izdevuma papīrs labs, formats atbilstošs darba nelielajam apjomam, lasītājam parocīgs un tīkams.

Skaisti grāmatiņu papildina un tās ārieni rotā P. Upīša daudzie oriģinalgrebumi, skaitā 21, starp tiem 4 nelielas viņetes.

P. Upītis — labi pazīstams kokgrebējs ar ilgu mākslinieciscu darba stažu, daudzu ievērojamu darbu autors, tagad arī pedagogs Valsts mākslas akademijā. Viņš dziļi izprot koka dabu, kā saka: ir īsts sava materiala pārvaldītājs un meistars.

A. Puškina ģenialās poemas raksturu, saturu un veidojumu P. Upītis pareizi uztvēris un sapratis. No mākslinieka kokgrebumiem dveš pretim aprakstāmā laika dvesma, sabangotas upes saltais niknums un varenība, cilvēku likteņi un dvēseļu baismu izjūta. Taču visumā P. Upītis vēl nav īsts miniaturists, viņš ir tikai ceļā uz to. P. Upīša spēcīgās ekspresivās līnijas neiederas maza apjoma veidojumos, trūkst vajadzīgā, varētu teikt — pat noteikti nepieciešamā smalkuma, svītras vijīguma un precizitates. Rodas lieks robustums, kas sliktākos gadījumos robežo pat ar neveiklību (īpaši cilvēku figurās), un skatītājs neizpratnē raugās: vai tas var būt P. Upītis?

Mākslinieks ilgi pazīstams kā veikls komponētājs, meini balto plankumu satvērējs dzīvā, izteiksmīgā vienībā. Arī šis P. Upīša teicamās īpašības vēl pilnā mērā neparādās un neizplaukst mākslinieka darinātajās miniaturās. Minēsim kaut 41. lpp. ievietoto grebumu. Nemierīgi, chaotiski sasvaidītais dibenplāns, priekšplānā neveikli nosviestā figura, viss tas skatītājā rada grūti pārvaramu raibumu.

Bet ir arī starp «Vara jātniekā» sastopamajiem grebumiem izcili sniegumi, laimīgi P. Upīša ievērojamās prasmes un talanta apliecinātāji. 16. lappuses Pēterpils skats ar spēcīgo vijīgo vilni priekšplānā skaidrs savā vienkāršajā, bet raksturīgajā kompozicijā, noteiktajās līnijās un iejutīgi pauž Ņevas upes bangainumu, Pēterpils klasisko daiļumu un cēlumu.

Turpat tālāk nākamajā 19. lpp. grebumā krietnā mākslinieciskās izteiksmes kāpinājumā viņš parāda Pēterpils vēlā novembra vakara drēgnumu, smagumu un nemitīgā lietus šļākoņu. Ļoti raksturīgs veidojumā uz priekšu saliektais poemas varoņa stāvs, kas cīnās ar neganto pretvēju un aukstajām vētras šaltīm.

Jau tīri intuitivi izprastā, īstā miniaturtechnikā veidoti 33. un 46. lpp. skatāmie grebumi. Rūpīgā smalkā apdarē veikts plūdu skats ar Pētera pieminekli labajā pusē. Mākslinieciski pareizs pretstats rasts debesīm ar satrakoto Ņevu.

Un ar cik maz līdzekļiem parādītas pēcplūdu šausmas un nodarītais posts, kas vēl nav pārvarēts beidzamajā poemas grebumā (46. lpp.)!

Visi šie nedaudzie piemēri liecina, ka P. Upītis, jau tagad sniegdams «Vara jātniekā» daudzas vērā liekamas ilustracijas, pilns mākslinieciska dzīvīguma un spožuma, tuvākajā laikā dos mums vēl ievērojamākus darbus, tā arī turpmāk palikdams latviešu padomju grafiķu pašā pirmajā rindā.

Aleksandrs Čaks

STĀSTS PAR VARONĪGAJIEM PADOMJU CILVĒKIEM *)

Šīs grāmatas varonis nav izdomāts. Aļeksejs Meresjevs, Padomju Savienības varonis, iznīcinātāju eskadriļas komandieris kara laikā, dzīvo mūsu vidū, starp mums, viņš ir mūsu laika biedrs, mūsu līdztautietis. Lasot Borisa Poļevoja stāstu, lasītāju visu laiku pavada dziļa sajūsma un lepnums par to augsto moralo spēku, gara cildenumu, bezgalīgo drosmi un izturību, ko pauž šis stāsts; lepnums par mūsu padomju ļaudīm, par zemi, kas uzaudzinājusi tādus varoņus, kāds ir Aļeksejs Meresjevs.

Aizveras pēdējā lappuse, bet rakstnieka raditie tēli paliek atmiņā, iespiežas sirdī, jo tie ir patiesi.

... Mežains apgabals. Pa sniega ceļu, cauri biezam pirmatnīgam silam grīļodamies un klibodams virzās uz priekšu cilvēks. Ik pēc dažiem soļiem viņš nokrīt sniegā, paliek brīdi gulot, tad atkal pieceļas un iet — uz priekšu.

Vācu lidotāji ir notriekuši viņa lidmašīnu tālu aiz frontes līnijas, ienaidnieka aizmugurē. Viņš pats ir ievainots kāju pēdās. Un lūk, pārspēdams neciešamas, dedzinošas sāpes kājās, pārtikdams no mizām un egļu ciekuru sēklīņām, Aļeksejs Meresjevs vienpadsmit dienas dodas uz frontes līnijas pusi, turp — uz austrumiem, pie savējiem, uz dzimto zemi. Pēdīgi viņš vairs nevarēja noturēties uz kājām un beidzamās dienas līda uz priekšu rāpus. Tā viņš aizrāpās līdz meža sādžiņai, kuru patlaban bija atbrīvojis mūsu karaspēks, un no šejienes viņu aizsūtīja uz Maskavu — slimnīcā. Bet ar to neizbeidzās Meresjeva pārbaudījumi. Izrādījās, ka viņam ir gangrena, un abas kājas bija jānoņem. Aļeksejam likās, ka uz visiem laikiem jāatsakās no iemīļotā darba. Viņu māca drūmas domas. Kā lai atrod tagad savu vietu dzīvē? Kā lai atgriežas mājās bez kājām, invalids, pie mātes un mīļotās meitenes? Nekustīgs un klusēdams viņš caurām dienām gulēja savā gultā.

Bet, lūk, dzīvinošais mūsu padomju iekārtas spēks ir tas, ka pie mums atsevišķas personības liktenis ir arī visas sabiedrības lieta, ka kolektīvs līdz sirds dziļumiem ir ieinteresēts par katra cilvēka, katra mūsu zemes pilsoņa dzīvi, kas Meresjevu virza uz priekšu.

Buržuaziskās demokratijas velti dižojas ar to, ka kapitalistiskajās zemēs personība it kā esot pilnīgi brīva, neviens neiemaisoties cilvēka personīgajā dzīvē, viņa personīgajā liktenī, pie mums turpretī it kā atsevišķs individs esot tikai niecīga daļiņa kolektīva. Nav ko runāt par šo spriedelējumu absurdo saturu. Jā, kapitalistiskā sabiedrībā tiešām ikkatram ir dota plaša individuala brīvība, ciest, iet bojā, liedz t jebkādu palīdzību cilvēkam. Turpretī mūsu «iejaukšanās» atsevišķu cilvēku personīgā dzīvē nozīmē dziļu cilvēcīgu interesēšanos par viņu likteni, apzinoties, ka socialistiskā sabiedrībā cilvēks ir vislielākā vērtība. Lūk, šī atmosfera, šī cildenā un tīrā «iejaukšanās» arī palīdzēja Aļeksejam Meresjevam tikt galā ar smago garīgo krizi, palīdzēja atkal atgriezties dzīvē. Slimnīcā viņam ir biedri: profesors Vasilijs Vasiljevičs, meitene — seržants, kas viņam raksta maiguma pilnas vēstules, un palatas māsa Klaudija Michailovna. Visi šie jaukie padomju cilvēki garīgi atbalsta Meresjevu. Meresjeva kaimiņš, pulka komisars Semjons Vorobjovs, ko palatā iesaukuši par Komisaru, ir nolemts nāvei. Bet viņa krūtīs pukst dedzīga un vīrišķīga, īsta boļševika sirds.

Meresjevam pēc kāju amputēšanas izliekas, ka viņam dzīvē viss ir zaudēts. Gudri, smalkjūtīgi Komisars viņam «iepotē» ticību saviem spēkiem, ticību tam, ka viņš atkal varēs kļūt par lidotāju. Viņš atgādina Aļeksejam Nikolaja Ostrovska varonību, stāsta par akademiķi Viljamsu, kas, gandrīz pilnīgi paralizēts, veica lielu zinātnisku darbu. Viņam palaimējās sadabūt vecu žurnalu ar rakstu par lidotāju Valerjanu Karpoviču, kas bija ievainots pirmajā pasaules karā un kas, par spīti amputētajai kājas pēdai, tomēr turpināja lidot.

— Izlasīji? — drusku viltīgi jautāja Komisars ... — Nu, ko tu teiksi par to?

— Bet viņam trūka tikai kājas pēdas.

— Bet tu taču esi padomju cilvēks.

— Viņš lidoja uz «Farmana». Vai tā ir kāda mašina? Tas jau ir plaukts ...

— Bet tu taču esi padomju cilvēks! — neatlaidās Komisars.

— Padomju cilvēks, — automatiski atkārtoja Aļeksejs, vēl arvien acīm kavēdamies pie raksta, bet tad viņa bālo seju apstaroja kaut kāda iekšēja gaisma ... Komisarā, šai mirstošajā cilvēkā, ir tik daudz tikumiska spēka, neizsīkstoša optimisma, garīga cildenuma, ka viņš pats var būt par Meresjeva paraugu. Un Aļeksejs no jauna atgūst ticību saviem spēkiem. Ar gigantisku gribasspēku viņš uzveic grūtības, kas šķita neveicamas. Stundām viņš trenējas staigāšanā uz protezēm. Pirmajā laikā viņš izjūt asas sāpes, bet tās viņu neattur. Un beidzot pienāk arī ilgotā stunda, kurai bija veltītas visas viņa domas, — stunda, kad viņš atkal kļūst par lidotāju.

Šī Aļekseja Meresjeva otrā uzvara, viņa dzelžainās vīrišķības uzvara, ir vēl varenāka un pārsteidzošāka par to varoņdarbu, kuru viņš kādreiz jau veicis savā vienpadsmit dienu ilgajā gājienā.

Šī uzvara — liecība tam milzīgajam gara spēkam, padomju cilvēka garīgajai izturībai un neatlaidībai, visām tām cīnītāja un karavīra augstajām īpašībām, kuras viņā ieaudzējusi padomju iekārta, mūsu partija.

Arī Poļevoja stāstā mēs sastopam ne tikai Meresjevu, bet vēl veselu rindu citu, tādu pašu īstu padomju cilvēku. Tur, pirmā kārtā, ir pats Komisars, kura rakstura vilcieni autoram izdevušies pat zīmīgāki un noteiktāki par stāsta centrālā varoņa rakstura vilcieniem. To jūt arī pats autors un tieši arī pasaka to Komisara apbedīšanas skatā: «... četrdesmit otrās palatas iemītnieki vēl ilgi stāv pie loga, izvadot Komisaru viņa pēdējā gaitā.

— Ko tad tur apbedī? Nu? Ko jūs visi tādi kā no koka? — nepacietīgi jautāja majors, vēl arvien mēģinādams aizvilkties līdz palodzei.

Klusā, dobjā, it kā no piepūles piesmakušā balsī viņam beidzot atbildēja Konstantins Kukuškins:

— Īstu cilvēku apbedī ... Boļševiku apbedī.

Un Meresjevs to ielāgoja: īstu cilvēku. Vēl labāk Komisaru apzīmēt gan laikam arī nevarētu. Un Aļeksejam ļoti iegribējās kļūt par īstu cilvēku, tādu pašu kā tas, kuru tur pašreiz aizved pēdējā gaitā.»

Komisara idejiskā pasaule ir plašāka, bagātāka, viņa iekšējā dzīve daudzpusīgāka nekā Aļeksejam.

Komisara tēls — ir neapšaubāmi viens no visveiksmīgākajiem boļševiku tēliem, kādus mūsu rakstnieki devuši savos darbos par Tēvijas karu. Poļevojs ir atradis pareizus un siltus toņus, lai parādītu vienu no šiem ļaudīm, kurā boļševistiskie principi, nelokāmā griba apvienojas ar mīlu pret cilvēkiem.

Stāstā ir arī citas personas, kuras neaizmirstas: profesors Vasilijs Vasiljevičs, tankists Gvozdjevs, māsa Klaudija Michailovna. Autors ir parādījis viņu raksturu īpatnības un likteņu dažādību.

Stāsts nav uzrakstīts vienlīdz gludi. Vislabāk autoram padevusies otrā daļa — dzīve slimnīcā, kas notēlota spilgti jo spilgti, sniedzot labu padomju cilvēku domu un jūtu iztulkojumu. Pārējās daļās daudz stieptu vietu, daži personaži izstrādāti vāji, schematiski un pēc šablona. Tas ietekmē arī valodu: vietām viņa stils kļūst bāls un neiespaidīgs.

Stāsta pievilcīgā puse — tā moralā skaidrība. Bet tanī vēl jaušama tā nelabā literarā tradicija, pēc kuras arī pozitīviem varoņiem, lai tie kļūtu reali, «ticamāki», katrā ziņā jāpiedzejo kaut kādi notikumi. Visumā Poļevojs mums parādījis viengabalainus, garā stiprus un skaidrus cilvēkus.

Stāsta audzinošā nozīme ir neapstrīdama. Autors sava varoņa un pārējā personaža tēlos ir parādījis padomju cilvēka pamata īpašības: viņa neatlaidību mērķa sasniegšanā, vīrišķību, tikumīgo skaistumu, dzīvi apliecinošo optimismu. — Viņš ir parādījis tos avotus, no kuriem nāk mūsu lieliskās uzvaras cīņu un darba laukos. Zeme, kuras sabiedriskā iekārta spēj izaudzēt tādus cilvēkus kā Meresjevs un Komisars, ir neuzvarama. Tās nākotne ir liela un skaista.

Ļevs Zakss

*) Б. Полевой. Повесть о настоящем человеке. Журнал «Октябрь» № 7—8, 9, 10—11, 1946 г.

Ļeņingradas mākslinieku radošā darbība

(Informacija no Ļeņingradas)

Realizējot daiļrades uzdevumus, kurus padomju mākslas darbiniekiem uzstāda VK(b)P Centrālās Komitejas vēsturiskie lēmumi par literaturu un mākslu, Ļeņingradas Padomju mākslinieku savienība aktivi gatavojas 1947. gada jubilejas izstādei, kas būs veltīta Padomju varas 30. gadadienai.

Ļeņingradas Padomju mākslinieku savienībā jau regulari apskata iesāktos darbus, kā arī to darbu skices, kurus mākslinieki rada šai izstādei.

Mākslinieka V. A. Serova jaunais darbs, ko viņš gatavo izstādei, attēlo momentu, kurā V. I. Ļeņins pasludina Padomju varu. ... Pārpildītā Smolnija aktu zāle naktī uz 1917. gada 7. novembri. Otrais Padomju kongress. Runātāju tribinē Ļeņins. Viņš nupat kā nobeidzis savu vēsturisko runu. Savilņojuma pilns, apgarotu seju stāv Vladimirs Iljičs. Viņam blakus Staļins, Sverdlovs, Dzeržinskis.

Kongresa deputati — strādnieki, kareivji, jūrnieki, zemnieki — visi vienotā aizrautībā plūst uz tribini. Skan jūsmīgi aplausi ...

Citu, no mums jau tālāku vēsturisku notikumu savā jaunajā gleznā rāda mākslinieks I. A. Serebrjanijs.

Starp divām 1907. gada Londonas kongresa sēdēm nupat iestājies pārtraukums. Plašās zāles vidū, kur notiek sēdes, — salasījies dzīvības pilns pulciņš. Tā centrā — kongresa viesis — A. M. Gorkijs. Viņam rokās avīze. Viņš pašreiz citējis J. V. Staļinam un dažiem citiem boļševikiem kaut kādu rakstu. Grupai ātriem soļiem tuvojas V. I. Ļeņins. Satraukts, vēl arvien savas dedzīgās, nupat pabeigtās runas iespaidā, Ļeņins Staļinam un Gorkijam izsaka kādu no saviem asajiem, kā arvien liela, dziļa satura pilnajiem vārdiem. Gorkijs ir pārtraucis lasīt. Ļeņinam pievērsti Staļina un citu skati. No vietām, kur sēž meņševiki, un no zāles dibena — visi lūko uztvert un saklausīt V. I. Ļeņina vārdus ...

«Dzimtenes vējš». Tā savu jauno gleznu pēc Lielā Tēvijas kara notikumu motiviem nosaucis mākslinieks J. S. Ņikolajevs.

... Trīs sievietes atgriežas mājup no fašistu verdzības: jauna meitene, gandrīz bērns, pusmūža sieviete un pavisam veca vecenīte. Grūts ceļš bijis viņām aiz muguras. Bet tagad viņas ir pie dzimtenes ciema robežām. Sieviešu skatiem paveras no jauna apsētie ziedošie lauki. Mirdz saule. Maigs ritenis viļņo vārpas, laukus ar rudzupuķēm un kumelītēm un ceļmalās krūmus. Cik dažādi katrā no sievietēm izpaužas prieks par atgriešanos atjaunotajā dzimtenē! Viņu sajūsmu, viņu smaidus un asaras — šo tīri cilvēcisko pārdzīvojumu dažādību cenšas parādīt savā gleznā J. S. Ņikolajevs.

*

Ļeņingradas Padomju mākslinieku savienībā atklāta mākslinieka M. G. Platunova izstāde «Ļeņingrada blokades dienās».

Viens no padomju gleznotāju vecākās paaudzes pārstāvjiem, M. G. Platunovs, gadiem ilgi ir piedalījies tālās jūru un ģeoloģiskās ekspedicijās. M. G. Platunova izdarītie uzmetumi viņa ceļojumu laikā mākslinieka tagad devuši materialu veselai rindai gleznu ar lielu māksliniecisku un dokumentalu nozīmi.

S. M. Kirova dzimtenē Uržumā mākslinieks ir pagatavojis desmitiem skiču, kas rāda vietas, kur savu bērnību pavadījis Serjoža Kostrikovs. Kaukazā M. G. Platunovs skicēja kalnu tekas — gatavoja materialu savai vēlākajai gleznai par leģendaro, Kirova iedvesmoto, Sarkanās Armijas daļu pārgājienu Mamisonas augstienes kalnu grēdai.

Izstādē Ļeņingradas Padomju mākslinieku savienībā M. G. Platunovs rāda ap simts darbu (guašā) par šīs mūsu pilsētas lielajiem pārdzīvojumiem 1941.—42. gados. Ainavas un žanra darbos mākslinieks parāda skaistās varoņpilsētas tēlu grūtajās blokades dienās.

Pēc Pleskavas apgabala Mākslas lietu pārvaldes priekšlikuma M. G. Platunova darbu izstāde «Ļeņingrada blokades dienās» pēc tās slēgšanas Ļeņingradā tiek pārcelta uz Pleskavu.

*

1947. g. 2. martā Ļeņingradas Padomju mākslinieku savienībā atklāja divu izcilu padomju grafikas meistaru izstādi, kurā savus darbus rāda Staļina premijas laureats, KPFSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks G. S. Vereiskis un mākslinieks M. S. Rodionovs. Vispāratzītais portretists Vereiskis daudzveidīgi demonstrē šī žanra paraugus: izstādē redzami portreti dažādā technikā — tur ir litografijas, oforti, tušas zīmējumi. Tā ir tikai daļa mākslinieka raditās portretu galerijas. Vienā pašā viņa portretu serijā — padomju lidotāji — ir vairāk nekā 200 darbu.

Starp citām mūsu Dzimtenes lielo dēlu sejām izstādē redzams M. I. Kaļiņina portrets, kura oriģinalu ar Kaļiņina uzrakstu «Pēc manām domām — labi» Vereiskis rūpīgi glabā līdz šim laikam.

Skatītājs izstādē redzēs arī Vereiska kapitaldarba paraugus no serijas — padomju zinātnieki, mākslinieki un rakstnieki, — par kuru mākslinieku apbalvoja ar Staļina premiju.

Starp Vereiska darbiem ir arī daudz ainavu, sevišķi Ļeņingradas.

Maskavas viesis M. S. Rodionovs ieņem goda vietu starp vecākās paaudzes meistariem. Pēc Oktobra dienām, ienākdams padomju mākslinieku saimē kā skulptors, Rodionovs — jau toreiz izcils zīmētājs — drīz vien galīgi pievērsās gleznieciībai un grafikai.

Izstādē demonstrētie mākslinieka darbi liecina par viņa daiļrades vispusību.

Latvijas valsts izdevniecība drīzumā izlaidīs Puškina prozu Valda Grēviņa tulkojumā ar J. Plēpja ilustracijām

MĀKSLINIEKS — DOMĀTĀJS

(Sakarā ar I. Kramskoja 60. nāvesdienu)

I. Kramskoja nozīme mākslas vēsturē nav izsmeļama ar to, ka viņš bijis ievērojams mākslinieks. I. Kramskojs bija vairāk nekā mākslinieks: viņš bija viens no ievērojamākajiem sava laika cilvēkiem. Un var pat apgalvot, ka par lielu mākslinieku viņš kļuva ļādēļ, ka bija lielu cilvēks — domātājs un sabiedrisks darbinieks.

No retušētāja un klejojoša fotografa Kramskojs dažos gados kļuva par atzītu realistiskās skolas vadītāju Krievijā. 1857. gadā viņš iestājās akademijā, bet 1863. gadā jaunais Repins, pirmo reizi apmeklējot Pēterburgu, atrod Kramskojā savu skolotāju, kas noteica viņa tālāko ceļu. Šai laikā Kramskojs ir tikai divdesmit sešus gadus vecs, bet viņš jau ir jaunā virziena paudējs un liela autoritāte jaunajiem mākslinieckiem. Zīmīgi, ka Kramskoja jauninājums bija pilnīgi brīvs no paradoksalām galējībām, kas nav reta parādība pie mākslinieckiem, kuri lauž jaunus ceļus mākslā. Pārliecināts par jaunā nepieciešamību, viņš neatraida visu to, kas bijis pagātnē, bet pamatojas uz ļoti pareizu un dziļu mākslas izpratni, — ka mākslas attīstība ir vienots un likumsakarīgs process. Kramskojam bija dziļš domātāja prāts, kas pagātnē saskatija jaunā vēstnešus, bet jaunajā — nākotnes asnus. Un vienādā mērā viņš nepielaida veco meistaru fetišizaciju un arī viņu ignorēšanu.

Nenodarbojoties ar īpašu mākslas teoriju, viņš tai pašā laikā bija tālredzīgāks un dziļāks par daudziem teoretiķiem. Ja sakopotu visus viņa izteicienus par mākslu, tad rastos izveidota un augstākā mērā progresīva uzskatu sistema par mākslu, ko ļoti īsi var rezumēt šādās tezēs: 1 — idejai ir vadoša loma mākslā, 2 — prasība pēc realisma un nacionalā elementiem, 3 — atzinums, ka mākslinieckam ir liela atbildība sabiedrības priekšā.

Kramskojs skaidri apzinājās, cik liels un atbildīgs lerocis ir māksla, cik nopietns uzdevums tai jāveic, un atkarībā no tā viņā izveidojās priekšstats par jaunā tipa mākslinieku, — cilvēku, kurš solo sabiedrības avangardā. «Turpreti mēs, krievu mākslinieki, tik tikko aizkļūstam līdz tam, lai neklūtu par nemākuļiem vienkārši vispārizglītotu ļaužu acīs, — Kramskojs rakstīja Stasovam. — Talants, pat ģenials... pašreiz nav viss... Varbūt es kļūdos, bet man liekas, būtu taisnīgi, ja mākslinieks būtu visizglītotākais un attīstītākais sava laika cilvēks; viņam ne tikai jāzina tas, kāds ir pašreizējais attīstības līmenis, bet arī jābūt spriedumam par visiem jautājumiem, kas saviļņo sabiedrības priekšstāvjus..., kas sniedzas tālāk un dziļāk par tiem, kas valda pašreizējā momentā...»

Aprobežotus profesionālos mākslinieku, kas sevi uzskatīja par īpašu kastu, Kramskojs atzina par lielāko ļaunumu. Repins savā darbā «Tālais — tuvais» pastāsta raksturīgu epizodi: viņš atnāca pie Kramskoja pēc padoma vai viņam ir vērts nodarboties ar vispārizglītojošās zinātnes studijām.

Kramskoju viņš neatrada mājās, un par šo pašu jautājumu viņš sāka runāt ar mākslinieku Žuravļovu. Žuravļovs šo jautājumu atbildēja noraidoši, jo nav vērts «dzities pēc diviem zaķiem». Citādi sprieda Kramskojs: «Ja jūs gribat kalpot sabiedrībai, tad jums jāzina un jāsaprot visas tās intereses visos izpaudumos, bet, lai to veiktu, jums jābūt par visizglītotāko cilvēku. Taču mākslinieks ir sabiedrisko parādību kritiķis...»

Skiet, ka tā ir tīk neapstrīdama patiesība. Bet nebija viegli pārvarēt mākslinieku vidē iesakņojušos aizspriedumus, ka mākslinieckam it kā jābūt noškirtam no sabiedrības. Visu, ko nepiedeva rakstniekam — atpalicību, vienaldzību pret sabiedriskajiem jautājumiem, aprobežotību, — toreiz piedeva mākslinieckam. Tāpēc Kramskojs tik dedzīgi cīnījās ar akademiju, jo tanī viņš redzēja šīs šaurības perekli. Cīņā pret akademisko rutīnu, idejisko nabadzību Kramskojs apvienoja progresīvākos mākslinieckus.

Grūti atsevišķi runāt par Kramskoju — domātāju, Kramskoju — sabiedrisku darbinieku, Kramskoju — mākslinieku. Visur viņš runāja vienu un to pašu.

Pirmajā acumirklī var izlikties, ka Kramskoja mākslai maz līdzības ar viņa līdzgaitniekiem. Patiesi, jaunie mākslinieki, kuri sekoja sava ideologa norādījumiem, pamatīgi iztīrīja spiedīgo «mākslas svētnīcu», atvēra durvis aktuālām tēmām, visam dramatiskajam, smieklīgajam, aizkustinošajam, riebīgajam, kas bija dzīvē. Tieši to Kramskojā mēs gandrīz neatrodam. Kramskoja darbu tema — cilvēks pats par sevi, ārpus sadzīves loka.

Bet dziļāk ieskatoties viņa cilvēkos, mēs redzēsim, ka viņi apgaroti ar to pašu pasaules uzskatu, kas noteica mākslinieka sabiedrisko darbību.

Mūsu priekšā viņa ievērojamie darbi: Tolstoja un Litovčenko portreti, autoportrets, slimais Nekrasovs, «Neremdināmās bēdas», «Kristus tuksnesī» u. c. Visus šos tēlus caurstrāvo viena ideja: cilvēka lielā atbildība pasaules priekšā.

Lirisknis Kramskoja varonis it kā jūt stingro dzimtenes skatu, kas vērsts pret viņu. Viņam pašam jānotejo savs ceļš. Nekas neatrisinās viņa vietā. Uz viņu gulstas lielais pienākums.

«Kristus tuksnesī» — vismazāk reliģiozā gleznā. Tā — cilvēka attēls, kas paliek viens pret vienu ar savu nepielūdzamo sirdsapziņu, kas prasa no viņa varonību cilvēku labā.

Gatavībā uz varonību mirdz Ļeva Tolstoja acis. Novājējušais, gandrīz mirstošais Nekrasovs rāksta savas «Pēdējās dziesmas», veltītas krievu tautai. Viņš aizmirsa par nāvi, šai mirklī tā nevalda pār viņu.

Sievietei miris bērns. Zaudējums nav aizstājams, gāpes nekad neapkiusīs. Bet ar to, ka viņa savaldoties, klusot izciešot savas bēdas, — jūtama tā pati gara vareniba, cilvēka gribas uzvara. Raksturīgi, ka pirmuzmetumā Kramskojs zīmē sēdošu sievieti, kura it kā nokritusi krēslā. Bet beidzamajā variantā viņa stāv taisni, ir stingra, apvaldīta, un tikai viens žests liecina par viņas dziļajām skumjām.

Visi Kramskoja tēli pauž galēju intelektualu sasprīngtību. Apskatot tos, mēs izjūtam nogurumu, ko izjūtam pēc saturīgas grāmatas izlasīšanas. To mēs redzam pat tādā gleznā kā «Nezināmā» — skaistās sievietes attēlojumā, kas it kā ne uz ko nepretendē. Ne velti viņu salīdzina ar Annu Kareņinu. Tanī ir kaut kas vairāk nekā lepnums par savu skaistumu. Viņas augstprātīgo pozi mēs drīzāk uztveram kā izaicinošu masku, zem kurus slēpjas lepnā un tīrā dvēsele, kas negrib atsegt savus neizpaužamos pārdzivojumus.

Sevišķu rūpību Kramskojs izrādīja pret cilvēkiem no tautas. Tānīs viņš meklēja rakstura viengabalainību un spēku.

Repina memuaros minēts par to, ka Kramskojs, dodot Dantes «Dieviskās komedijas» saturu, ar sevišķu satraukumu runāja par tiem, kas atrodas Dantes elles pirmajos riņķos: viņi nav darījuši ne ļauna, ne laba un tos atgrūda elle un debesis. Egoistisko vienaldzību Kramskojs uzskatīja par vislielāko grēku.

Kramskoja idejas atradās vienā līmenī ar 60. gadu sabiedriskās domas līmeni, ar to ideoloģiju, ko pauda Černiševskis, Dobroļubovs. Tomēr vēsturiski neizbēgamās aprobežotības valbsti nevarēja neietekmēt Kramskoja uzskatus un radīšanas metodi. Tas izpaudās Kramskoja saasinātajā interesē par individualitati un tais traģisma topos, kas skan Kramskoja vadošajā temā.

Kramskoja varoņi stipri savā tieksmē kalpot sabiedrībai, bet šo spēku viņi smeļas sevī, neredzot atbalstu no sabiedrības puses, kurai viņi grib kalpot. Viņa gleznu varonus vienmēr nomāc vientuļības slogs. Viņu gara varoniba izpaužas tanī bezbailībā, kurā viņi turpina darboties pat tad, kad paliek vientuļi.

Skatītājam, kas pazīst Repinu un Serovu, Kramskoja gleznas var izlikties sausas. Patiesām, Kramskojam nebija tik spēcīga gleznieciības temperamenta kā Repinam, tik smalku kolorita dotību kā Serovam. Arī viņš pats, labāk nekā visi, zināja savu gleznieciības paņēmienu nepilnību. Bet Kramskoja spēks — ne gleznainībā. Kad viņš centās savas krāsas pādarīt gaišas un liksmas, viņa gleznas iznāca pārāk «raibas» un neizteiksmīgas. Kramskoja krāsu gamma atturīga un pat drusku krēslaina. Un tomēr Kramskoja gleznās, kas harmonē ar viņa idejisko radīšanas patosu, — daudz pievilcības.

Skatot Kramskoja gleznas, mēs nedomājam par formu, kas nošķirta no satura. Viņa gleznas tveram kā viengabalainus tēlus, un aiz viskem tiem nostājas to radītāja, milzīgās gribas cilvēka, domātāja — Kramskoja tēls.

(Pēc K. Dmitrijevas raksta laikrakstā „Советское искусство" 1947. gada 4. aprilī)

TAUTAS MĀKSLINIEKU VIESIZRĀDES

Pēdējā laikā LPSR Operas un baleta teatrī viesojušies labākie Padomju Savienības brālīgo republiku operas mākslas pārstāvji.

Izcils notikums muzikas pasaulē bija ar Ļeņina ordeni apbalvotā, Tarasa Ševčenko vārdā nosauktā Ukrainas Akademiskā operas un baleta teatra solistes, UPSR Tautas mākslinieces Marijas Bemas un Tbilisi operas un baleta teatra solista Gruzijas PSR Tautas mākslinieka Petre Amiranašvili koncerts.

Uz Tbilisi operas un baleta teatra skatuves Petre Amiranašvili radījis daudz dzīvu, pilnasinīgu Čaikovska, Verdi, Rosini, Bizē, kā arī gruzinu komponistu Balančivadzes un Balnašvili tēlu operu uzvedumos. Bet patiesu atzinību Petre Amiranašvili guva gruzinu mākslas dekadā Maskavā, kur ar lieliem panākumiem izrādīja gruzinu komponista Palašvili operu »Abesalams un Etera». Par izciliem panākumiem Gruzijas republikas muzikalās mākslas attīstības darbā Operas un baleta teātri apbalvoja ar augstāko balvu — Ļeņina ordeni. Tbilisi operas izrāžu panākumos ne maza loma bija arī tās solistam Petre Amiranašvili. Petre Amiranašvili ir skaista, sulīga, augsta tembra baritona īpašnieks. LPSR Operas un baleta teatrī P. Amiranašvili dziedāja Džuzepes Verdi operās — «Aida» Amonasro lomu un «Rigoleto» — galvenā lomu. Sagūstītā Etiopijas ķēniņa Amonasro tēlu Amiranašvili rāda skopās, bet spilgtās un gleznainās krāsās. Amiranašvili veidotajā Amonasro tēlā dziļā naids pret Etiopijas apspiedējiem saplūst ar kaislu, neapslāpējamu dzimtenes mīlestību, ar neuzvarama cilvēka lepnuma jūtām.

Ļoti skaisti dziedāja duetu Nilās krastā Aida un Amonasro.

Rigoleto tēls — viens no labākajiem, ko radījis skatuves mākslinieks. To viņš ļoti labi pierādīja, dziedot Rigoleto partiju. Nobeiguma koncertos, kurus organizēja Filharmonija, Amiranašvili parādīja lielu vokalu meistarību, dziedot Čaikovska, Leonkavallo, Verdi operu arijas un romances. Mākslinieks lieliski izpildīja pazīstamo Figaro ariju no Rosini operas «Sevijas bārddzinis», kur Petre Amiranašvili vēlreiz parādīja sava baritona lokanumu un skaistumu.

UPSR Tautas māksliniece Marija Bema dziedāja Dž. Verdi operās «Traviata» Violetas lomu un «Rigoleto» — Džildu. Violetas koloraturpartija ir viena no labākajām un grūtākajām operu ariju repertuārā. Uzstājoties šai lomā, Marija Bema parādīja sevi kā pilnīgi nobriedušu un apdāvinātu mākslinieci. Lielākās skatuviskās dotības mākslinieci deva iespēju radīt patiesu cietējas mīlētājas sievietes tēlu. Vislabākās bija pirmā un pēdējā cēliena ainas.

Māksliniece pilnīgi pārvalda savu maigo un lokano balsi, kas sevišķi labi skan augstajos toņos. Bez tam Marija Bema dziedāja arī Filharmonijas organizētajos koncertos, kur piedalījās arī Radiokomitejas orķestris dirigenta T. Vēja vadībā. Marija Bema dziedāja arī valsi no Guno operas «Romeo un Julija» un dažus Štrausa valšus.

J. Krūms

Kūti J. Kina kokgrebums

HERCENS UN KRIEVU TAUTA

Lielais Tēvijas karš parādīja krievu tautas izcilos nopelnus uzvaras izcīņā pār ienaidnieku. Ar savu nemitīgo cīņu pret cara patvaldību, kapitalismu, reakcijas tumšajiem spēkiem tā kopā ar citām mūsu dzimtenes tautām radīja socialistisko valsti un organizēja visus zemes spēkus tās aizstāvēšanai un guva uzvaru.

Krievu tautas labākie dēli gadu desmitiem kaldināja šīs uzvaras idejisko ieroci — revolucionaro teoriju, un aicināja tautu uz aktīvu revolucionaru cīņu, vairoja tās spēkus.

Krievu revolucionari demokratiskajai literaturai šai ziņā ir liela audzinoša nozīme. Viens no spilgtākajiem krievu revolucionarās demokratijas priekšstāvjiem ir Aleksandrs Hercens. Kopā ar Beļinski, Černiševski, Dobroļubovu Hercens lika pamatus krievu revolucionarajai domai un cariskās patvaldības spaidos turpināja dekabristu aizsākto tautas atbrīvošanas lietu.

«Dekabristi, — rakstīja Hercens, — mūsu lielie tēvi. No dekabristiem mēs mantojām rosinošas cilvēka cienas jūtas, tieksmi pēc neatkarības, naidu pret verdzību, cieņibu... pret revoluciju, ticību iespējamam apvērsumam Krievijā, karstu vēlēšanos piedalīties tajā...»

Jaunajā kustības etapā dekabristu «uzmodinātais», — kā to atzīmēja Ļeņins, — Hercens «izvērta revolucionaru aģitaciju», ārzemēs radīja krievu brīvo presi, pacēla visas tautas cīņas karogu pret patvaldību un, izturot smagus pārbaudījumus trimdā, kļuva par tautas progresīvāko centienu izpaudēju, par tās sirdsapziņu.

Pār Hercena šūpuli (dz. 1812. g. 6. aprīlī) pārsalca 1812. gada Tēvijas kara lielie notikumi. Nostāstos par tiem Hercens vēlāk guva pārliecību par tās tautas lielo nākotni, kas nosargāja savu zemi no iebrucējiem. Zvirbuļu kalnos, vēl būdams pavisam jauns, Hercens zvērēja «ziedot dzīvi izvēlētai cīņai» ar nikno krievu tautas ienaidnieku — cara patvaldību un dzimtbūšanu.

Puškina, Riļejeva, Ogareva revolucionarās poezijas spārnots, Hercens kā Maskavas universitates students revolucionarai darbībai atdod visus savus spēkus, organizē revolucionarus studentu pulciņus. Atmaksa par šo darbību ir trimda, kurā viņš pavada gandrīz astoņus gadus (1834.—1842. g.).

Trimdā parādās Hercena literarās un dziļās filozofiskās domāšanas spējas, par kurām Ļeņins teica, ka «19. gadsimta 40. gados dzimtbūtniecīskajā Krievijā viņš spēja pacelties tik augstu, ka nostājās vienā līmenī ar lielākajiem sava laika domātājiem».

Kopā ar Beļinska kritiskajiem darbiem Hercena 40. gadu filozofiskie sacerējumi bija par to izejas punktu, sākot ar kuru Černiševskis radīja savu materialistisko filozofiju. Hercens kā filozofs gāja uz dialektisko materialismu.

Ļeņins rakstīja par Hercenu: «... apguvis Hegela dialektiku, viņš saprata, ka tā ir «revolucijas algebra». Viņš iet tālāk par Hegelu, materialisma virziena sekojot Feierbacham. Viņa pirmā vēstule par dabas studēšanu «Empirisms un idealisms», kas sarakstīta 1844. gadā, rāda mums domātāju, kas pat tagad ir galvas tiesu augstāk par visu mūslaiku dabas zinātnieku — empiriķu, masu un tagadējo filozofu idealistu un pusidealistu tūkstošu tūkstošiem. Hercens pavisam tuvu piegāja dialektiskajam materialismam un apstājās pie vēsturiskā materialisma.»

Šis Ļeņina novērtējums liecina par Hercena filozofijas nozīmi savā laikā. Viņa doma tiecās aptvert visus dzīves pamata jautājumus, tās īstenību un cilvēku apziņu no materialistiskā viedokļa.

Savas filozofiskās idejas Hercens izteica arī literaturas darbos. Viņa stāsti un romani — «Kāda jauna cilvēka piezīmes», «Pēc pērkona negaisa», «Doktors Krupovs», «Kas vainīgs?» u. c., Hercenu ātri vien izvirzīja to vārda mākslinieku pirmajās rindās, kuri sevī iemiesoja progresīvākās idejas, pauda dziļu mīlu pret savu tautu, kas nesa smago dzimtbūšanas nastu.

Romanā «Kas vainīgs», apskatot mīlas problemu, Hercens rāda, ka personīgo laimi nevar gūt egoistiskās dzīves ietvaros, ārpus cīņas par sava laika progresīvākajiem ideaļiem. «Personīgā dzīve, kura neko nepazīst ārpus savas mājas sliekšņa, vienalga, kā tā iekārtota, — nabadzīga, tā līdzīga apkoptam dārzam, pildītam ar puku smaržām, iztīrītam un uzpostam. Šis dārzs var ilgi liksmināt savus saimniekus. Bet var nākt negaiss, kas kokus izraus ar saknēm un aizpludinās pukes... Ar tik trauslu laimi cilvēks nevar kļūt laimīgs; viņam vajadzīgs bezgalīgais okeans, kuru saviļņo vētras, bet pēc isa brīža tas kļūst gluds un gaiss kā iepriekš.»

Uz tautas socialās nospiestības fona Hercens parādīja cara ierēdņu birokratisko pasauli, dzimtbūšanas iekārtas nejēdzības, ko atbalstīja cars, bet ko tik dziļi nicināja Hercens. Viņš uzskatīja, ka šo režīmu var iznīcināt tikai revolucionarā ceļā. Un tieši ar to viņā atšķiras no daudziem liberaļiem un t. s. rietumniekiem.

Asi aplūkojot jautājumu par dzimtbūšanas iekārtas kroplumu, Hercens pieprasīja brīvību zemniekiem, cīnijās par muižnieku varas gāšanu.

Hercens ļoti mīlēja krievu tautu. Viņš kvēli uzstājās pret tiem uzbrukumiem krievu tautai, kas nāca no rietumiem, un rādīja, ka krievu tautu nevajaga sajaukt ar carisko režīmu. Tai pašā laikā Hercens pirmais pacēla savu balsi, lai aizstāvētu poļus.

Būdams ārzemēs, aktīvi piedalīdamies Itālijas un Francijas revolucionarajā kustībā, Hercens vienmēr domāja par savu dzimteni un tautu. Pēc 1848. gada junija dienām Parizē, kad Kavenjakam izdevās apspiest revolucionaro kustību, Hercens, dziļi pārdzīvodams asinaino izrēķināšanos ar franču proletariatu, rakstīja: — «Es briesmīgi mīlu Krieviju un krievus, tikai viņiem ir plaša daba, tā plašā daba, kuru visā spožumā un lielumā es redzēju franču strādniekā. Tās — divas nākotnes tautas, t. i., ne franči, bet strādnieki.»

Hercenā mēs vienmēr redzam dziļas simpatijas pret strādnieku šķiru, kaut arī viņš vēl neizprata strādnieku šķiras vēsturisko nozīmi. Viņš nepaspēja iepazīties ar Marksa un Engelsa mācībām, kaut gan pēc 1848. gada tuvojās Marksa Internacionalei, sarāva saites ar liberalismu un Bakuņina anarchismu.

Šai laikā Hercens saraksta «Vēstules no Francijas un Itālijas», «No otrā krasta» un nobeidz savu kapitalo darbu «Bijušais un pārdomas» («Biloje i dumi»). Pēdējais darbs ir grandioza epopeja, kurā attēloti visi toreizējās Krievijas socialie slāņi, sākot ar zemniecību un beidzot ar caru, — viņa birokratisko ierēdniecību un ministriem. Tur mēs redzam arī Vakareiropas strādniekus un kapitalistus, lordus un lauku buržuazīju. Darbā «Bijušais un pārdomas» izpaužas Hercena mīla pret vajātajiem un nelaimīgajiem, naids pret apspiedējiem. Visa grāmata caurstrāvota ar mīlīgu revolucionaru patosu, un Hercena personība tajā rod vispilnīgāko iemiesojumu. Viņš tajā atgādina Heini «Ceļa ainās», bet Hercena tēli ir bagātāki, vēl spilgtāki.

Vilšanās par Eiropu, tās revolucionarajām iespējamībām, ideoloģiju Hercenā izgaisina iluzijas par buržuazisko demokratiju.

Savos «Vēstuļu» priekšvārdos viņš raksta: «Konstitucionalās Francijas raibās dekoracijas uz mazu laiku spēja aizklāt iekšējo slimību, kas to grāva. Jo vērīgāk es ieskatījos, jo labāk redzēju, ka Franciju var pacelt tikai dziļas ekonomiskas izmaiņas...»

Un atkal Hercens savus skatus vērš pret Krieviju un krievu tautu, tās radošajiem spēkiem, kurus nomāc cara patvaldība.

Hercens cer, ka Krievijā pacelsies revolucijas vilnis, kas radīs izmaiņas visā pasaulē.

No Londonas, kur Hercens organizēja brīvo presi un izdeva žurnalus «Polarnaja zvezda» un «Kolokol», — viņš vērsās pret carisko iekārtu un bija priecīgs par Nikolaja I nāvi. Viņš cerēja uz Aleksandra II liberalismu, apsveica zemnieku brīvlaišanu. Bet drīz viņš pārliecinājās, ka iluzijas bijušas veltīgas.

Hercens mira 1870. gada 21. janvarī, īsi pirms Parizes komunas radīšanas.

Krievijā brieda jauna revolucionaru paaudze ar Černiševski priekšgalā.

Rakstot par Hercenu, Ļeņins teica, ka proletarieši pēc viņa piemēra mācās izprast revolucionarās teorijas nozīmi, mācās saprast, ka bezgalīgā uzticība revolucijai un revolucionarās mācības nezudīs tautā pat tad, «kad veseli gadu desmiti atdalīs sēju no pļaujas.»

Šo revolucionarās cīņas pļauju, par ko runāja Ļeņins, krievu tauta kopā ar citām mūsu zemes tautām veica Ļeņina-Staļina partijas vadībā. Lielais Tēvijas karš rādīja, ka Hercenam bija taisnība, kad viņš, runājot par nākotni, redzēja krievu tautas lielo lomu cilvēces vēsturē.

A. Araks

NODOMS UN TĀ REALIZACIJA

K. Simonova „Krievu jautājums“ LPSR Krievu dramas teatrī

«Mācībai nevajadzētu būt veltīgai,» — tā Ralfs Ingersols nosauca savas grāmatas «Pilnīgi slepeni» pēdējo nodaļu. Ne velti Hersta prese Amerikā tik ļoti uztraucās par šo grāmatu, kura apgaismoja īstos motivus par «otrās frontes» atklāšanas aizkavējumu, un grāmata izteica to, kas bija «pilnīgi slepens» ārzemju «brīvajā» presē.

«Mācībai nevajadzētu būt veltīgai!» Tenkas un apmelojumus neizbēgami atmaskos. Jo vairāk vēl tāpēc, ka izšķirējs vārds vēsturē pieder nevis herstiem, bet gan tautai. Par to arī runā K. Simonova jaunā politiski asinātā, publicistiski uzbrūkošā, karstas laikmeta elpas apdvestā luga. «Krievu jautājums» patiesi attēlo tikumus amerikaņu reakcionaro izdevēju un žurnalistu aprindās, tas attēlo tos spēkus un tendences, starp kuriem notiek cīņa Savienotajās Valstīs. Buržuaziskās preses izlēcieni ir vispārpazīstami. Bet parādīt to mechanismu, kas rada apmelojumu kampaņu pret Padomju Savienību, uziet «virtuvi», kur brūvē indi sabiedriskās domas saindēšanai — tas pašreiz ir ļoti svarīgi.

Luga «Krievu jautājums» ir aktuala. Lugas dzīvie tēli, neraugoties uz politiska pamfleta garā ieturēto saturu — padara to par realistisku dramu. Mums pazīstamie fakti skaidri un konkreti atdzīvojas gan sarunās, gan uzvedībā, paražās, intonacijās, straujā dramatiskā darbībā, cilvēku savstarpējās attiecībās. Politika šeit runā dramaturģijas mākslas valodā. Jāmobilizē visi teatra līdzekļi, lai uztraucošie jautājumi, kas izskan lugā, gūtu spilgtu skatuvisku atrisinājumu.

Lugas konflikta pamatā ir Harija Smita — godīga «vidējā amerikaņa», sadursme ar Volstrita sulaini, Ņujorkas lielākā laikraksta izdevēju un redaktoru Makfersonu, kas uzdod Harijam Smitam rakstīt melus par Padomju Savienību. «Jūs abi ar Makfersonu,» saka Smits Huldam, — «uzdodaties par Krievijas ienaidniekiem. Bet tur ir tikai ceturtā daļa patiesības... Pārējās trīs ceturtdaļas, — ka jūs esat Amerikas ienaidnieki. Jūs gribat piespiest desmit miljonus amerikaņu atkal apģērbties kara tērpos... Bet tiem, kas jums nepiekrīt, tiem jūs gribētu aizbāzt mutes. Neizdosies... Mēs esam divi dažādi cilvēki, bet, ja vēlaties — divas dažādas Amerikas.»

Makfersons ir bagāts, viņa rokās atrodas visa Amerikas prese. Bet svarīgi atzīmēt, ka viņš tikai šķiet visvarens. Viņš draud Smitam: «Es jūs vienkārši noslaucīšu no zemes virsas.» Tas ir traks niknums, bezspēcīgu dusmu izpausme. Tanī saskatāma iekšēja nedrošība, grauzējs nemiers, bailes no demokratisko spēku pieauguma. N. S. Barabanovs labi tēlo Makfersonu — auksto veikalnieku un laupītāju, ļaunu un bīstami gudru, nežēlīgu despotu. Bet Makfersons ārēji ir demokrats, šķietami labsirdīgs.

Smits atrod sevī pietiekami daudz apņēmības «peldēt pret straumi» — pat tad, ja tas draud ar nabadzību, smagiem pārbaudījumiem, pat tad, ja cīņas ceļš, pa kuru viņš iet, draud iznīcināt viņa personīgo laimi. Cīņā, kura izvēršas pa visu zemeslodi, tautas masu uzskatiem un apziņai ir vislielākā loma. Vai reakcionarās kliķes ar ieroču, krāpšanas un šantaža palīdzību spēs apmulsināt tautas masas un paralizēt tās gribu? Vai arī demokratiskās sabiedrības organizētā doma spēs atsist šo reakcijas uzbrukumu? Atbilde skan Smita noslēguma monologā: «Augšā minētais Smits ir velnišķīgi nikns, kā teiktu kāds miris draugs. Augšā minētais Smits nestrādās par reportieri skandalozajā chronikā, pie mistera Makfersona, bet arī nepakārsies, nepārgriezīs sev rīkli... Augšā minētais Smits, gluži otrādi, pamēģinās sākt savu dzīvi no gala. Viņš tomēr mēģinās noskaidrot, vai cilvēks, kuru dzemdējusi godīga amerikaniete, var galu galā godīgi nodzīvot savu dzīvi valstī, kurā viņš dzimis. Augšā minētais Smits ilgi un naivi domāja, ka ir viena Amerika. Tagad viņš zina: ir divas Amerikas. Un ja augšā minētajam Smitam — viņam pašam par laimi, jā, jā, par laimi! — nav vietas Randolfa Hersta Amerikā, tad viņš, velns parauj, atradīs sev vietu citā Amerikā — Linkolna un Ruzvelta Amerikā!».

Smits kļūst nabags, bet tas nerada viņā ne izmisuma, ne bezcerības jūtu. Viņā aug īsta amerikaņa patriotiskais lepnums. Smits saprot, ka viņš nav viens, ka kopā ar viņu iet miljoni vienkāršo cilvēku, kuri grib mieru un darbu.

Lugas sākumā Smits vēl nebūt nav cilvēks, kurš apzinīgi iestājas cīņā ar apkārtējo vidi. Gluži otrādi — viņš pats pieder šai videi. Viņam ļoti gribētos dzīvot mājīgā namiņā ārpus pilsētas, iekārtot pašam savu dzīvi. Viņš nebūt netiecas pēc sadursmes, cenšas izvairīties no tās. Kas notiek pēc tam? Smits sāk svārstīties, īsu brīdi padodas domai — apslāpēt savu sirdsapziņu, bet patiesības spēks uzvar. «Krievijā, — Smits stāsta, — man pēkšņi kļuva kauns par sevi, par tevi, par mums visiem, — par to, ka mēs visai Amerikai liekam kopā ar brokastīm gremot šo indi... Es atcerējos, ka esmu — cilvēks.»

Atgriezies no Padomju Savienības, — zemes, kur valda taisnība un godīgums, Smits neraksta vis tādu grāmatu, kādu no viņa gaida, bet dedzīgu, patiesu, godīgu. Tas arī noved viņu konfliktā ar valdošo kapitalistu šķiru. Smits mīl savu tautu, savu dzimteni. No cīņas ar Makfersonu Smits iziet kā uzvarētājs, neraugoties uz visiem zaudējumiem, kas viņam jāpārdzīvo. Lugas beigās Smits tālu vairs nav tāds, kādu to redzējām pirmajā cēlienā. Lūk, šo Smita tēla attīstību nepietiekami parāda S. Digams. Viņa traktējumā Smits liekas mazliet statisks, vienpusīgs. Protams, nav nekas ļauns, ja uz skatuves Smits nav tradicionalā amerikaņa figura — tā brašā zēna figura, kas brīvs no visiem psicholoģiskiem pārdzīvojumiem. Digamam piemīt īpata aktiera individualitate un tā nav pretrunā Smita tēlam. Tikai žēl, ka īstais iekšējais dramatisms un temperaments dažreiz mainās ar ārējām manierēm — ņunāt tā, ka vietām pazūd autora labais teksts. Bet katrs Smita vārds taču pasvītro viņa moralo pārākumu, viņa apziņas augšanu.

K. Simonovs savā jaunajā lugā nekur polemiski nesabiezina krāsas, neko satiriski nepasvītro. Viņa tēli ir reali. Piezīmēs aktieriem un režisoram Simonovs aizrāda, ka viņa radītie tēli jārāda reali. To arī dara — N. Semjonovs, tēlojot visu nicināto reportieri Hardiju, ko dzīve salauzusi un kas piemērojies buržuaziskās preses likumiem. Bet to nevar teikt par diviem citiem tēliem. Piemēram, Hulds — redaktors un lielā Sanfranciskas laikraksta līdzīpašnieks — ir pērkams žurnalists, kas sapņo ieņemt sava saimnieka vietu. Pēc autora raksturojuma, viņš ir parupjš, tēlo cilvēku no tautas, bet aiz visa tā slēpjas karjerista alkatība un renegata nelietība. T. Ševeļkins savu tēlu traktē pavirši un vienkārši. Tas nesaskan ar Simonova aizrādījumu un padara izrādi nabadzīgāku.

Džesiju samaitājuši tās bagātie draugi, un viņa nekad nebūtu ar mieru kļūt nabaga vīra sieva. Tā nav viņas daļa, par ko Smitam izmaksātu trīsdesmit tūkstoš dolaru. Viņa dzīvo pēc kapitalistu morales likumiem: visu var pirkt un pārdot. Dolaru pasaulē nav nekā svēta, viss ir pērkams. Viņa sirsnīgi mīl Smitu. Bet Džesijas pasaulīte ir maza un šaura. Tas arī attaisno viņas aiziešanu no Smita lugas beigās. Tā arī saprot šo lomu Zvanova. Varēja, varbūt, vairāk pasvītrot egoisma, godkāres īpašības.

Hersta reportieris Merfijs jūt sirsnīgu draudzību pret Smitu, viņš apzinās, cik dziļš viņa moralais pagrimums, kaunās par tiem meliem, kurus pats spiests rakstīt, un sirdsapziņas balsi noslīcina vīnā. Pārliecinoši, gudri, ar smalku humoru šo lomu tēlo Šachovskis. Žēl, ka Merfija bojā ejas aina teatrī nerada vajadzīgo iespaidu.

Pārliecinošs izdevēja Keslera epizodiskais tēls (A. S. Astarovs). Teatrim bija jāpanāk, lai idejiski vērtīgā luga izskanētu ar spēcīgu politisku aşumu. Režisors M. Pjarns to izpratis. Ja režisora pareizais nodoms ne vienmēr atrod vērtīgu skatuvisku realizaciju, tad tas notiek tādēļ, ka izrādes tēli iznākuši psicholoģiski bālāki nekā lugas tēli. Saglabājot lugas publicistisko raksturu, vajadzēja vēl vairāk uzmanības pievērst spilgtu, pārliecinošu, daudzpusīgu tēlu radīšanai, vajadzēja panākt enerģiskāku spēles tempu. Meklēt spilgtus, mākslinieciskus līdzekļus un izteiksmīgas detaļas lugas idejas un raksturu izpaudumam — nebūt nenozīmē nodarboties ar ārišķībām. Īstenā teatra mākslas meistarība ierasto padara nepierastu, pazīstamo — nepazīstamu, liek mums brīnīties par to, ar ko mēs jau sen esam saraduši, liek mums it kā pirmo reizi atkal pārdzīvot visu to, ko mēs jau ne vienu reizi vien esam pārdzīvojuši. Tāda ir patiesas mākslas īpašība. Bet izrādei trūka tāda spilgta, individuala jaunrades tēla, tāda iekšēja spraiguma.

Aina no K. Simonova lugas «Krievu jautājums» LPSR Krievu dramas teatrī

Vienkāršie amerikaņi vēlas draudzību ar Padomju Savienību. Viņi ļoti labi saprot, ka, neraugoties uz visām sabiedriskās, politiskās iekārtas un ideoloģijas atšķirībām, — abas lielvalstis var šai pasaulē «miermīlīgi dzīvot viena otrai līdzās», kā izteicās Eliots Ruzvelts savā jautājumā biedram Staļinam. Tā domā arī Harijs Smits.

Eliota Ruzvelta jautājumam: «Ar ko jūs izskaidrojat mūsu abu valstu draudzīgo sakaru un savstarpējās saprašanās vājināšanos pēc Ruzvelta nāves?» — biedrs Staļins atbildēja: «Uzskatu, ka, ja šis jautājums attiecas uz sakariem un savstarpējo saprašanos starp amerikaņu un krievu tautu, — tad nekāda pasliktināšanās nav notikusi, bet, gluži otrādi, attiecības uzlabojušās. Kas attiecas uz abu valstu attiecībām, tad tur radās pārpratumi. Notika zināma pasliktināšanās, un pēc tam sacēlās liels troksnis, un sāka kliegt, ka turpmāk attiecības vēl vairāk pasliktināsies, bet es te neredzu nekā briesmīga miera apdraudējuma vai militara konflikta nozīmē. Neviena lielvalsts, pat ja tās valdība pēc tā cenšas, pašreiz nevarētu uzstādīt lielu armiju cīņai pret sabiedroto valsti, otru lielvalsti, jo pašreiz neviens nevar karot bez savas tautas, bet tauta negrib karot.»

K. Simonovs cienī un jūt līdzi Amerikas tautai, cienī tās raksturu, tradicijas un nicina tos, kas cenšas pierakstīt šai tautai agresīvus, imperialistiskus nolūkus, kas nodarbojas ar rīdīšanas politiku pret padomju tautu. Šai apstāklī arī tās lielā sabiedriskā nozīme.

Ne viss apmierina skatītāju Krievu dramas teatra lugas uzvedumā. Bet katrā ziņā šī luga ieņems izcilu vietu teatra repertuarā. Lugā katrs vārds caurstrāvots ar cīņas garu, atmaskos un šaustīs kara kūdītājus, provokatorus un imperialistus. Lugas politiskais asums un patoss nodrošina izrādei panākumus.

I. Kacs

AIZRĀDĪJUMS

LPSR Zinātņu Akademijas Folkloras institutam 1947. gada marta mēnesī iesūtīti kopskaitā 1.210 folkloras materialu varianti. No tiem 10 variantus iesūtījis E. Burkevics Aucē; 201 — Jaunjelgavas pils. komercskola (sak. skolot. Ed. Dālmanis); 9 — stud. E. Lankeviča Rīgā; 297 — stud. M. Peķele Viļēnos; 104 — Rīgas pils. XI Anrī Barbisa vidusskola; 13 — Rīgas pils. 24. pamatskola; 576 — H. Svikle.

Folkloras instituts pateicas krājējiem un iesūtītājiem par vērtīgajiem materialiem un lūdz skolas, sabiedriskās organizacijas un privatpersonas folkloras materialu vākšanu pastiprināt. Nesen Latvijas PSR skolām izsūtīti norādījumi folkloras vākšanā. Skolas, organizacijas un atsevišķus vācējus, kuriem norādījumu vēl nebūtu, lūdzam pieprasīt tos Folkloras institutam Skolas ielā 11, Rīgā, personīgi vai pa pastu.

Latv. PSR Zin. Akad. Folkloras instituts Skolas ielā 11, Rīgā

ĀDOLFS TALCIS

Superfosfats

Zilgana, dūmakaina krēsla nogūlās pār baltajiem sniega klajumiem. Dienā viegli putināja, tagad vējš bija izdzenājis mākoņus, un tumšzilajās debesīs tālu tālu mirdzēja bālganās zvaigznes. Ass ziemeļa vējš vilka sniega putekļus uz ceļa un izmisīgi gaudoja telefona stabu stieplēs, kas brīžam tuvāk, brīžam tālāk no lielceļa malas, tomēr uzticīgi turējās līdzi virzienā uz pagasta izpildu komiteju.

Bija sestdienas vakars. Pagasta lauksaimniecības kooperativās sabiedrības valdes priekšsēdētājs Riekstiņš brauca mājās no meža izvešanas darbiem. Zirdziņš bija nokusis, braucējs ar nolūku to vairs sevišķi nemudināja — bija jau diezgan nomocījies visu nedēļu. Sniegs zem ragavu sliecēm skaļi gurkstēja, it kā gribētu sarunāties un kaut ko stāstīt vēlīnam braucējam.

— Būs putenis, — domāja Riekstiņš, viegli pieraudams grožus, kad ceļš veda lejā pa lēzeno piekalni Sērmukšu gravā. Smagi stampādams stīvās spurainās kājas, zirģelis uzņēma vienaldzīgu riksi līdz pašai ieplakai.

Dīvainas ēnu atblāzmas rotājās sniegā. Pa labi nogāze bija tumši zilgana, sīkie krūmu pudurīši piekalnes malā izskatījās kā salīkuši karavīri, kas dodas nakts uzbrukumā uz ciematu kalna galā. Pretējā gravas mala, turpretim, bija kā asinīm noslacīta. Saule jau labu brīdi bija paslēpusies aiz apvāršņa, bet aizmirsusi paņemt līdzi sārto atblāzmu, kas baigi rotāja piekalnes malu.

Ieplakā ceļš asā leņķī gar gravas otru malu griezās atpakaļ uz pagasta izpildkomiteju. Riekstiņš pieturēja zirgu, gribēja tā kā iegriezties izpildkomitejā, bet apdomājās, nogriezās pa labi uz ziemas ceļu, kas gravas mutē apbrauca kalnu un veda uz Lejasbebriem, kādreizējo lielsaimniecību, kas tagad bija sadalīta trijās daļās — darba zemniekam Riekstiņam, kas bija atgriezies no Tēvijas kara, bijušajam grāvracim Fedotovam un pašam Lejasbebru kādreizējam saimniekam Grīnam.

Riekstiņš iebrauca sētā un nojūdza zirgu. Bija nosalis un izsalcis. Gribējās ātrāk siltā istabā, nomazgāties, iēst un doties pie miera. Grīns bija iznācis laukā. Uzcirtis kažoka apkakli, grozījās pa sētu, it kā būtu ko pazaudējis vai pūlētos atcerēties, ko tieši sētsvidū kādreiz iedomājies, bet aizmirsis. Grīns tā naktīs te staigāja bieži. Mājnieki pie tā bija pieraduši. Viņi zobojās, ka vecais budzis sarga savus pakšķus, lai Riekstiņš vai Fedotovs tos nenozog.

— Ak tad mājās gan? — Grīns jautāja, skatīdamies, kā Riekstiņš nokopj zirga lietas.

— Mājās, — Riekstiņš vienaldzīgi novilka.

— Vai tad nu būs stachanovietis vai tikai trieciennieks? — jautāja Grīns.

— Abi divi.

— Tā, tā, cīnīties vajaga, lai mēs būtu laimīgi. Jā, laimīgi...

— Laimīgi, — tāpat atkārtoja Riekstiņš. Abi runāja vienu un to pašu, bet katrs domāja savu. Grīnam laime peldēja kaut kur pagātnē, Riekstiņam tā bija vēl priekšā.

Paprāvā istaba, kādreizējais Lejasbebru saimes gals, bija Riekstiņa pagaidu miteklis. Nelielā petrolejas spuldze apgaismoja galdu un tuvāko apkārtni, kur kūpēja tikko uzlikta viras bļoda.

— Vecais mērkaķis atkal grozās pa pagalmu, — sacīja Riekstiņš. — Nevar aizmirst savus saimnieka niķus Viņam liekas, ka kalps atbraucis no meža. Stachanovietis, — viņš saka caur zobiem. No šī vārda vien viņam māga sametas čokurā.

— Man viņa drusku žēl, — kaktā ierunājās vecāmāte. — Cilvēks visu mūžu pūlējies, nu aiziet bojā.

— Viņš pūlējies? — nicīgi atjautāja Riekstiņiene. — Jelgavā, pie stoikas, tur gan. Mājās viņam pūlējās puiši un meitas. Lai nu tagad pats drusku pastrādā!

— Arī tagad viņš to negrib, — piezīmēja Riekstiņš. — Gudro tikai, ka varētu atrast muļķus, kas viņam par kartupeļu sauju vai maizes klaipu pastrādā. Ar savu vecumu glābjas no nodevām, lai gan vīrs vēl kā ozols. Sešdesmit gadi... Mūsu tēvs strādāja vēl dienu no dienas, kad viņam bija pāri septiņdesmitiem. Kurš strādnieka cilvēks tā varēja, ja negribēja iet nabagu mājā?

— Tā jau gan ir, — nopūtās vecāmāte.

Šai brīdī istabā ienāca komjaunatnes sekretars, puisis tā ap gadiem divdesmit, nopietns un svinīgs. Riekstiņš jau no skata tūliņ redzēja, ka viņam kas svarīgs sakāms.

— Kas tad nu atkal, Ernest? — viņš jautāja nemierīgs.

— Superfosfats pienācis, — Ernests sacīja norūpējies. — Vagons jāizlādē divpadsmit stundu laikā. Tikko zvanīja no stacijas, es par laimi gadījos izpildkomitejā.

— Vai dieviņ! — Riekstiņiene iesaucās izmisusi. — Tādā laikā un vēl naktī! Cilvēki izmocījušies pa mežu. Ko tad nu darīs?

Riekstiņš nebija paspējis pat lāgā atģērbties. Pusmēteli turēja rokās, ausainā jērene bija viegli pagrūsta uz pakauša. Seja pielijusi siltu tumšbrūnu sārtumu.

— Ko darīs? — Riekstiņš saīdzis kasīja pieri. — Taču laikam jāizved. Tik ilgi gaidīts, tīrā nelaime. Būtu laiks drusku jēdzīgāks, varētu ar mašinu. Sniegs tagad velk tā ciet, ka var palikt ceļā. Apsēdies, Ernest, drusku jāpadomā.

Riekstiņš sameklēja sarakstu, atsēdās galda galā un sāka pētīt tuvākos darba zemniekus, kas bija pieprasījuši mākslīgos mēslus.

— Taču paēd vismaz, — sieva rājās, nolikdama galdā vēl vienu lieku šķīvi, piebilzdama: — Ciemiņš arī. Lūdzu, ņemiet par labu! Tad varat atkal spriest un gudrot. Ar to kooperativu jums miera nebūs ne nakti, ne dienu. Es jau tūliņ teicu, bet vai tad mani kāds klausa? Pats savus darbus nevar apdarīt, citu labā sitas vai nost. Domā, kāds jums paldies teiks? Izlamās vēl, pa avīzēm izķengās tāpat kā to bijušo priekšsēdētāju...

Riekstiņš ar Ernestu likās nedzirdam viņas burkšķēšanu. Ernests stāstīja, ka viņš jau noorganizējis komjauniešu trieciena brigadi. Tā norīkota ar mašīnu. Pēc pusstundas būšot zēni klāt paraugsaimniecībā. Bet Ziss viens pats nevarēšot visu paveikt, pēc viņa domām, jāizziņojot vismaz vēl piecpadsmit pajūgu.

— Velna būšana, ka mēs dzīvojam izkaisīti tā kā zvēri mežā, — sirdījās Riekstiņš. — Skrej nu kilometriem pa pagastu, kamēr sameklē cilvēkus. Un ka varētu vēl paļauties! Vienam tāda vaina, otram citāda. Pie tam vēl sestdienas vakars — piecpadsmit izziņos, pieci atbrauks. Būtu tā kā kopīgā ciemā, tūliņ cita būšana.

— Šinī mājā varētu dabūt trīs pajūgus, — rēķināja Riekstiņš, — ja tikai to budzi varētu pierunāt. Puikas tad varētu aizskriet pie Sviras Mārtiņa, bet tas pa ceļam lai piebrauc pie Kalnāres un Lasmaņu Zelmas. Sviras Gusts atkal varētu aizskriet pie Ģederta, tas viņiem turpat kaimiņos, bet Ģederts lai brauc pa meža ceļu pie Liepiņu Aijas un pie tā čigana, kas dzīve Upmalēs. Vienu pajūgu vēl varētu dabūt no paraugsaimniecības un pa ceļam uz staciju varētu iegriezties vēl pāris saimniecībās.

Darba satraukums bija Riekstiņam aizdzinis kā īgnumu, tā nogurumu. Tas pielipa arī visai ģimenei. Riekstiņiene steidzās gādāt ceļa maizi, bet vecāmāte palīdzēja apģērbt un izvadīt puikas ar ziņu pie Sviras Mārtiņa. Riekstiņš pats steidzās iekert vakariņas Ernests aizskrēja uz paraugsaimniecību. Superfosfats bija katrā ziņā jāizved.

Pirmo neveiksmi Riekstiņš piedzīvoja jau tūliņ ar Grīnu.

— Es nekur nebraukšu, man ir svētvakars, — strupi caur zobiem noņurdēja budzis.

— Nu tad nedabūs mākslīgos mēslus, — Riekstiņš draudēja.

— Nevajaga arī, — Grīns atcirta. — Man pasaules nabagi nav jābaro, bet pašam pietiks...

Fedotovs jau gulēja. Viņš bija pārdevis sivēnu un šai sakarā krietni iestiprinājies. Marija viņu nevarēja pamodināt un atrunājās, ka Koļa jau aizskrējis uz brigadi un vairāk cilvēku viņiem neesot jādod. Viņiem neesot arī maisu, bet plikās ragavās superfosfatu nevarot iebērt.

Riekstiņš gāja otrreiz pie Grīna aizņemties maisus.

— Man maisu nav, — tas atcirta. — Citiem nav. Kas grib par saimnieku taisīties, tam jābūt arī maisiem...

Riekstiņam ieniezējās delna un savilkās dūre.

— Pilsoni Grīn, — lēni, bet svarīgi sacīja Riekstiņš, — es jums atgādināšu, ka par šo zemi esmu noziedojis dažas asins lāses un varbūt pat cīnā pret jūsu dēlu leģionaru. Es jums tomēr ieteicu dot tos maisus un tūliņ!

— Ņemiet, ņemiet! — Grīns spiedza aizelsies. — Ņemiet visu — māju, lopus, mani pašu! Ņemiet! Zemi jau esat piesavinājušies, mašinas piesavinājušies! Ņemiet!...

Elsdams un pūzdams budzis atslēdza klēti un izsvieda veselu kaudzi supera maisu sniegā. Klusēdams Riekstiņš tos uzlasīja un salika ragavās. Tad ieradās pie Marijas.

— Vai nu brauc līdz pati, vai dod zirgu, — uzstājās Riekstiņš. — Tu taču esi darba cilvēks, tev jāsaprot, ka kailā zemē nekas neaug. Vienas nakts miegs būs pazaudēts, bet rudenī kuplos druvas.

Marija kurnēdama beidzot apģērbās. Pa to laiku atbrauca Sviras Mārtiņš un Lasmaņu Zelma. Viņi stāstīja, ka Kalnāre piepeši esot saslimis ar parasto negribēšanas slimību. Ģederts pateicis, ka nebraukšot, viņš neesot uz plaukta nolikts, kur tā varot paķert, kad tikai ienākot prātā. Tā, acīm redzot, nebūšot arī Liepiņu Aijas un Upmales čigana. Toties Mārtiņš sarunājis Morozova Sašu, kas solījies piebraukt pie Vējāna.

Staciia neatradās pārāk tālu no pagasta. Dažam bija jābrauc kilometri divpadsmit, dažam nepilni astoņi, ja tuvākos pa ceļam vēl varētu pierunāt. Kooperativās sabiedrības paraugsaimniecība ar noliktavām atradās apmēram desmit kilometru attālumā. Normalos apstākļos mākslīgo mēslu pārvešana sabiedrībai nesagādātu nekādas grūtības, bet šoreiz darbs bija jāveic naktī un nejaukā sala laikā. Marts bija jau gan pusē, bet, tieši pavasarim tuvojoties, ziema mēģināja vēl izspēlēt savu pēdējo puteņa koncertu. Labi, ka noliktavas neatradās tālu no lielā ceļa.

Komjauniešu brigade ieradās stacijā jau ar lielām grūtībām. Vējš vietām bija savilcis krietnas sniega kupenas, kurām Ziss ar visām ķēdēm tik tikko izlauzās cauri. Mašina buksēja uz vietas, riteņi pērās sniegā smagiem triecieniem, un ceļu līkumos vai pakalnēs brigade dabūja krietni nostrādāties ar lāpstām.

Brigadē bez Ernesta un šofera bija vēl pieci jaunieši. Pats vecākais un drošākais bija Siliņu Ludis. Tas bija div-

JAUNAS PADOMJU LUGAS

(Boriss Gorbatovs — «Ziemas nometnes likums»; Nikolajs Asanovs — «Dimanti»; Pāvels Ņiļins — «Šai pasaulē»; Vl. Dichovičnijs, M. Slobodskojs — «Cilvēks no viņas pasaules»; Aleksandrs Dovženko — «Dzīve ziedos».)

Tuvojas laiks, kad ikvienam mūsu teatrim būs cieši jādomā par repertuara plānu sastādīšanu otram pusgadam. Teatru repertuara papildināšana, protams, notiek nemitīgi, bet tagad jau ir laiks sākt lugu izlasi, nodalot tās, kas visvairāk atbilst augstām idejiskām un mākslas prasībām un reizē ir arī visplemērotākās zināmam teatrim no tā praktisko iespējamību viedokļa.

Pēdējos mēnešos atzīmēta vairāku jaunu padomju lugu parādīšanās. Šā raksta nolūks sniegt kritisku apskatu par dažām no tām, protams, nepretendējot uz plašu analizi.

1. «NEPARASTĀ» MEKLĒJUMI

Gorbatovs Arktiku apmetējā jau pirms Tēvijas kara, lai iepazītos ar padomju cilvēku darbu un dzīvi polarajā lekā. Šī brauciena rezultātā radās laba stāstu grāmatiņa «Parastā Arktika», kas iznāca drīz pēc rakstnieka atgriešanās, un jaunā luga «Ziemas nometnes likums», kas dienas gaismu ieraudzija tikai 1947. gadā.

Grūti pateikt, kas tam par iemeslu — vai lielā atstarpe laika zīņā, vai arī vēlēšanās uz skatuves parādīt «neparasto» Arktiku, — bet tikai luga nelabvēlīgi atšķiras no stāstu grāmatas.

Arktiskās ostas celtniecības darbā visu vada vecākais desmitnieks Stepans Grochots, kas piesavinās gandrīz vai priekšnieka tiesības. Nerunājot par šāda stāvokļa neiespējamību jebkurā padomju celtniecības vietā, ieskaitot arī Arktiku, nākas vēl atzīmēt, ka pats Grochots izrādās par cilvēku ar kriminālu pagātni, bet tagad viņš — atamans un vadītājs brašajā ostas cēlāju pulkā, kuram, ja var ticēt autoram, ir uzticēts liels un atbildīgs ostas celtniecības darbs.

Dabiski, ka pie šādas vadības ostas celtniecības darbs nesokas un nometnei atsūta jaunu priekšnieku — Ivanu Butu. Tas ir neciešami sauss cilvēks, kuram pilnīgi trūkst mākas apieties ar ļaudīm. Viņš ir formālists un pedants, kas ātri vien sacelj pret sevi visus apkārtnes iedzīvotājus. Viņš pamatoti atņem Grochotam tā agrāko vadošo stāvokli, bet tas savukārt aptīdāmies noorganizē atklātu sabotažu. Un visa turpmākā dīvciņa starp Butu un Grochotu norisinās, pārējiem vadošajiem kadriem neiejaucoties.

Visu šo cilvēku brīniškigā pārdzimšana, kas vērojama lugas beigās, — neizslēdzot arī Grochotu, — ir pilnīgi nepārliecinoši motivēta un izskatās tikpat «neparasta» kā visi šie notikumi, kas risinās pirms šīs pēkšņās atdzimšanas. Pats Gorbatovs prozaikis ar savu labo un patīeso grāmatu apgāž Gorbatovu dramaturgu.

Nikolaja Asanova luga «Dimanti» ir ģeografiski tuva «Ziemas nometnes likumam». Tās darbība notiek Uralos, tieši polarloka tuvumā. Bet ar Gorbatova lugu Asanova darbam ir radniecība ne tikai ģeografiskā faktora ziņā. «Dimantos» tāpat jūtama dzīsināš pēc «neparastā», pēc īpatnēja eksotikas.

Autora klūda ir tā, ka viņš cēlo un aizraujošo darbu, ko veic padomju ģeologi, uzmeklējot dimantu atrašanās vietas, aizsprāšļojis ar veselu sēriju netīcamu un tīri ārēju kavēkļu. Asanovs savā lugā ievedis dažādas ekzotiskas figuras, kā miklaino «mežsargdzeni» Kristīnu, bez kuras «meža acis izraudāsi un arī viņas dēļ izgaudosies», zvērkopī Ļeščevu un citus. Tā dažādu mākslotu notikumu sakravājumā dramaturgam nav ātlicis laika kā nākas nopamatot, kādēļ ģeologs Ņesterovs galu galā tomēr uziet dimantus, un tā arī šis viņa atradums beidzot izskatās pēc kārtēja dramaturģiska brīnuma.

Uzmanīgāk ieskatoties, viegli saskatām ne tikai neīstumu, bet arī zināmu štampu tēlu un situaciju veidojumā, par ko nesen ne bez pamata kritizēja laikraksts «Sovetskoje iskustvo», salīdzinādams «Dimantus» ar divām citu autoru lugām.

2. «NOGURUMA» TEMA

Atšķirībā no divām iepriekšējām lugām, Pāvela Ņiļina jaunās lugas «Šai pasaulē» darbība norisinās pēckara dienās. Tās tema — vācu izpostītās kolchoza saimniecības atjaunošana. Bet šai pamata temai līdztekus autors apstrādā vēl otru temu — par pēckara «nogurumu», par dažu padomju cilvēku cenšanos pēc «mierīgas dzīves». Kā šādi mierīgas dzīves tīkotāji lugā parādīti atjaunojamā kolchoza priekšsēdētājs Tichovs Podkolzins un rajona izpildkomitejas priekšsēdētājs Volkovs. Kara laikā viņi ir bijuši aktīvi kaujinieki, partizanu vadītāji, bet tagad ir noguruši un alkst «klusas» dzīves. Viņiem preti stāv viss pārējais lugas personažs, tai skaitā Podkolzina jaunā sieva, viņa dēls no pirmās laulības, Sergejs, demobilizēts virsnieks un Padomju Savienības varonis, un tāpat arī partijas rajona komitejas sekretārs Šceglovs. Par autora labajiem nodomiem laikam gan nebūtu jāšaubās, bet tomēr iznāk tā, ka pamata temu — par kolchoza hidrostacijas atjaunošanu — it kā nobīda pie malas otrā plānā un aizēno Tichona Podkolzina personīgais konflikts, kura pamatā ir jau pieminētā «nogurums» tēma.

Šī tēma mums neizlieka tipiska padomju īstenībai, bet gan šķiet sadomāta. Dzīve mums sniedz desmitiem tūkstošu piemēru par to, kā padomju ļaudis, kara laikā noilgojušies pēc mierīga radoša darba, tagad kā izsalkuši, pieķērušies atlociījuši, kārī ķeras pie atjaunošanas darba.

Ņiļina lugas trūkums jo nepatikamāks tādēļ, ka lugā izstrādāta tēma ir vajadzīga un nepieciešama.

To pašu «nogurumā» temu savā lugā «Cilvēks no viņas pasaules» apstrādājuši arī dramaturgi Dichovičnijs un Slobodskojs.

Pretstatā padomju ļaudīm, kuriem visa par «māz», kuri nerimtīgi cenšas uz priekšu un augšu, mākslinieks Langara sludina aizliešanu «tirajā mākslā», bet, runājot vienkāršāk — mierīgā, pašdūšā, klaji buržuaziskā labklājībā. Atmaskot šo sīkpilsoniskā purva «ideoloģu» — tādu uzdevumu sev nosacījuši komedijas autori, bet viņi to veic lētiem paņēmieniem, kas labo domu tikai kompromitē. Pie visa tā arī lugas sižetiskais pamats gājiens, tās intriga ir pārmērīgi naivi.

3. POEMA PAR CĪŅAS LAIMI

Aleksandrs Dovženko savu lugu nosaucis par «Dzīve ziedos», bet tikpat labi viņš to varēja nosaukt arī par «Dzīvi cīņās», jo visa I. Mičurina ievērojamā dzīve ir viena vienīga cīņa ar dabu cilvēku laimes dēļ. Bet divas trešdaļas savā mūža Mičurins bija spiests cīnīties ne tikai ar dabu, bet arī ar gara stingumu, atpakaļrāpulību, dziļu reakciju, kas cariskajā Krievijā ņēmusies viņa lielisko pasākumu.

Par visu to Aleksandrs Dovženko ar īstā mākslinieka meistarību uzrakstījis gudru lugu, kuru var lasīt kā iejūsmīnošu poemu un kuru ar lielu interesi uzņems mūsu skatītāji. Kā satura, tā arī temas zīņā «Dzīve ziedos» būtībā tuvu radnieciga Svetlova lugām un Margaritas Aligeres «Pasakai par patiesību». Tai pašā laikā tā ir realistiska.

Lugas centrā, protams, paša Mičurina tēls. Cik pateicīga un cik grūta loma! Jau pats lugas darbības posma ilgums — četrdesmit gadi — rada aktierim tīri tehniskas grūtības. Dovženko Mičurins ir tāds, kāds viņš bija savā dzīvē: cilvēks ar visām viņa labajām īpašībām un trūkumiem.

Tāpat arī citi cilvēki lugā dzīvo pilnvērtīgu dzīvi. Tas attiecas kā uz zinātnieka kluso, iecietīgo draudzeni un palīgu — viņa sievu, Aleksandru Vasiljevnu, tā arī uz otru viņa palīgu un dzīves ceļa biedru, vienkāršo strādnieku Terentiju. Pat epizodiskie personaži — pastnieks Burenkins, Pāvels Siņicins, amerikāņi — visi notēloti sulīgi un spilgti.

... Mičurina astoņdesmit gadu dzimšanas dienā nebeidzamā virknē no visām zemes malām nāk delegāti, nesdami rokās Mičurina pārveidotos augļus. Padomju tauta atzīmē viņa nopelnus: viņa vārdā nosauc pilsētu, kur viņš pūlējies un nepagurdams strādājis sešdesmit gadus... Bez savilņojuma nevar lasīt Mičurina beigu vārdus:

«Paldies, lielajam laikam! Es Dzimtenes nākotnī redzu ziedos. Un saku — es esmu laimīgs. Esmu jau vecs, bet, kamēr vien dzīvošu, es iešu uz priekšu. Atceriešies: kurš neiet uz priekšu, tas paliek atpakaļ.»

Dovženko lugu var ierindot vēsturiski biografiskās. Un kaut gan tās darbība izbeidzas 1934. gadā, tā ir aktuāla un audzinoša.

*

Šai rakstā bija runa tikai par piecām jaunām padomju lugām, bet ar tām, protams, to saraksts nav izsmelts. Nav vēl mazums citu jaunu darbu, to starpā Al. Korneičuka «Atbrauciet uz Zvonkovoje», S. Kirsanova un G. Mordvina «Seržanta Orlova māja», Panovas «Ceļa biedri» un citi. Jaunu lugu beigušī rakstīt brāļi Turs un Seiņins — «Mūsu kaimiņš — pulkvedis». Jau tuvojas nobeigumam arī daži darbi, kas veltīti padomju varas 30 gadu pastāvēšanas svētkiem, kā, piem., Vl. Solovjova luga «Sirdsapziņa», Pervenceva «Mozgls» un citas.

L. Gurevičs

VALODAS UN LITERATURAS ZINĀTNIEKI LAUKIEM

ZA Valodas un literaturas instituta zinātnisko līdzstrādnieku skaits nav liels, tomēr tā darbinieki apņēmušies laikā paveikt nosacīto latviešu valodas un literaturas pētniecības piecgadeņ plānu.

Zemnieks laukos un strādnieks pilsētu rūpniecās ieguldza visus savus spēkus un prasmi, lai, cik iespējams, ātrāk sadziedētu kara un vācu okupacijas sistās brūces un visu dzīvi paceltu uz daudzkārt augstāka līmeņa. Ir pilnīgi dabiski, ka tāda pati rosme un raižgums vajadzīgs arī zinātniskā, pedagoģiskā un pētniecības darbā.

Padomju zinātnei nevar būt citas intereses kā tikai tautas un valsts intereses, kas noteiktas partijas politiskajā programmā. Padomju zinātne un pētniecība nav tikai laboratorijas un kabineta darbs, bet visi sasniegumi nododami tautai, atklātībai, lai tie sekmētu socialistiskās dzīves augšupeju.

Šos svarīgos nosacījumus ZA Valodas un literaturas instituta darbinieki stingri jo stingri ievēro katrā savā darbā. Bet ne tikai ar tiešiem zinātniski pētnieciskiem sekmējumiem Instituts piedalās mūsu dzīves atjaunošanā, tas arvien ir dzīvi atsaucies katram valdības un partijas aicinājumam arī citās nozarēs, allaž saistot to ar saviem veikumiem.

VK(b)P CK plenums ar savu lēmumu «Par lauksaimniecības kāpināšanu pēckara laikā» aicina darbā visus spēkus kā saimnieciskajā, tā garīgās dzīves laukā. Piešķirot izcilu nozīmi minētajam lēmumam, ZA Valodas un literaturas instituts š. g. 3. aprīlī bija sasaucis darbinieku kopsanāksmi šā svarīgā jautājuma apspriešanai. Sanāksmē direktors akad. Andrejs Upits un direktora vietnieks zinātniskajos darbos prof. Rūdolfs Egle plaši aprādīja CK plenuma aicinājuma lielo saimniecisko un kulturalo nozīmi. Padomju Latvijas lauku dzīvē ir notikušas dziļas jo dziļas pārmaiņas. Tur veidojas un plaukst jauna dzīve, aug jauni cilvēki, kas visiem spēkiem cīnīsies par tautas un valsts labāku nākotni. Tādiem notikumiem garām nedrīkst paiet arī mūsu zinātnieku saime.

Visu to ievērojot, ZA Valodas un literaturas instituta darbinieki vienprātīgi nolēma piedalīties pašreiz tik svarīgajā lauksaimniecības celšanas darbā. Protams, tīri praktiskos jautājumus palīdzēs atrisināt ZA tehnisko zinātņu institūti. Tomēr arī te zinātniskajiem līdzstrādniekiem paveras diezgan plašas iespējas.

Rakstniecība kā sava laika dzīves tiešā aplicinātāja arvien atspoguļojusi arī dažādas lauku dzīves un darba zemnieka problēmas. Protams, ne visos laikos un ne visu rakstnieku darbos tās notēlojums ir bijis objektīvs un cienas pilns pret tulznaino lauku strādnieka roku. Vēl nesen pagātnē tā bija jūsmīga čalošana par ideāliem apstākļiem un labu satikšanu kalpa un saimnieka starpā. Bet romantisma laiks nebija pārāk ilgs, un latviešu rakstniecības labāko realistu darbos (sevišķi Andreja Upiņa) mūsu lauku dzīve un zemnieka liktenis dabūjis gaišu un patiesu attēlu.

Tuvojas pavasara sējas laiks. Apzinīgais latvietis zemnieks veiks savus pienākumus druvā un sētā, cieši paturēdams prātā partijas un valdības lēmumus un norādījumus. Instituta zinātniskie līdzstrādnieki ir apņēmušies sekmēt minētā CK plenuma lēmuma izpildīšanu gan ar publicējumiem presē, rādot, kā attiecīgas lauku dzīves un dažādas darba zemnieka problēmas atbalsojušās dažādu laiku rakstniecības ražā, vedot to sākarā ar mūsdienu vajadzībām, gan ar atsevišķiem referatiem un lekciju ciklīem, piedaloties sarīkojumos ne tikai pilsētās, bet galvenokārt izbraucot tieši uz laukiem, kur vien par to būs radusies interese un vajadziba. ZA Valodas un literaturas instituts neaizmirst, ka tas ir viena no pirmajām ideoloģiski svarīgajām iestādēm mūsu republikā un ka tam savs darbs jākārto un jāvirza tā, lai tas tuvāk un labāk atbilstu tautas un valsts interesēm mūsu lielajā un straujajā socialistiskās celtniecības laikmetā.

Skaidrīte Sirsone,
ZA Valodas un literaturas instituta zinātniskā sekretāre

---

desmit gadu vecs puisis, jau paspējis izkaroties pret vācu fašistiem un, kā pats mēdza izteikties, izmalis pus pasaules. Labajā valgā no mutes līdz ausij, gar pašu vaiga kaulu šrapnelis bija norāvis audus kā ar āveli. Rēta viņa izskatu padarīja launu, lai gan puisis patiesībā bija jautrs un labsirdīgs, kaut arī drusku paskals. Brigādē vēl ietilpa paraugsaimniecības rēķinvedis Graudiņu Viļis, lielā rūcēja un gudrinieks, MZIP kalējmāceklis Fedotovu Kolja un vēl tris citi jaunieši.

Vagonā no sākuma varēja strādāt tikai divi. Pāši pirmie tur ieradās Ludis un Kolja.

— Dungrin, šlepē tuvāk savu kasti, — sauca Ludis. — Pavisam klāt, lai ne sauja neietu zudumā...

Par Dungrinu bija iesaukts šoferis kas šajā jūrnieku vārdā dēvēja savu eļļām nospeķoto fufaiku, jo cita darba virsvalka viņam nebija. Lēni un apdomīgi šoferis piebukšēja mašīnu pavisam klāt vagonam.

— Nu tad — ar prātu un lēkšķeri! — sasplāva rokās Ludis. — Kamēr veči sabrauc, lai var vienu tūri nodragāt.

— Uz večiem tu tik drīz neceri, — kurnēja Graudiņu Viļis. — Tie nav mulki, atvilksies rīt ap pusdienu un tad arī vēl būs īstajā laikā. Mums tikai vienmēr iezāģē. Kas tad mēs esam, pagasta nabagu apkopēji vai komjaunieši?

— Nerūc, ratin! — Ludis viņu pamācīja. — Superiņš pavasarī būs zelta cenā.

— Tu varēsi večiem pārdot pa gramiem, ko uzsnaukt uz kāpostiem, — piebilda Kolja.

Jaunieši sāka smieties. Bija trāpīts īstajā vietā. Visi zināja, ka Viļim bija komersanta talants. Viņš mīļāja vienmēr kaut ko pirkt, pārdot vai ņemamināt. Reiz viņa talanti bija pārrunāti pat komjaunietāju sapulcē. No tā laika puisis pievaldījās.

Lāpsta pēc lāpstas puteklainās smilts gruva mašīnā. Vējš nelāva tai nosēsties, milzīgs putekļu mākonis cēlās gaisā, sitās sānis, uz priekšu un atpakaļ vagona durvis. Nakts bālganajā gaismā vagons ietinās melnā dūmakā.

— Lēnāk, lēnāk! — sauca Ernests.

— Tā mēs pusi mantas vējā izkaisīsim.

— Lai Dungriņš tur dungriņu priekšā! — atsaucās Ludis.

— Kāpēc dungriņu, ja man ir palagi, — prātīgi atņēma šoferis, piestiprinādams vagona ziemeļu stūri brezentu. Otru malu piestiprināja pie garas kārts, bet kārti piesēja pie borta malas. Nu vējš veltīgi plītēja brezentu, putekļu mākonis pamazām norima. Puisi strādāja pārmaiņus, un drīzi vien pirmā krava gaudodama aizripojās uz noliktavu.

Pēc pusnakts atbrauca darba zemnieki. Bez paša zirgeļa Riekstiņam bija izdevies sadabūt tikai astoņus pajūgus. Visi kopā tie varēja uzņemt drusku vairāk nekā vienu auto kravu. Taisni iztrūkstošie septiņi zirgi varēja būt izšķirošī plāna noraušanai. Ernesta aprēķins bija tāds: ja ceļu līdz rītam gaiļi neaizputinās un mašīnai negadīsies kāda kļizma, tā vēl aizraus divas kravas. Aptuveni skaitļojot, Zīss tad būtu izvedis desmit tonnas. Pajūgi paņems apmēram četras tonnas, atlika taisni viena auto krava. Vajadzēja izšķirties riskēt un pārādēt mašīnu vai dzīt zirdziņiekus vēl otru reizi. Tas nozīmētu, ka zirgiem šajā naktī būtu jāiztur caurmērā četrdesmit kilometri, pie tam ar tādu iekraušanas tempu, kas nelauj ne minuti zaudēt laiku.

Kad Riekstiņš par to ierunājās darba zemniekiem, lielākā daļa sāka protestēt, izņemot Lasmaņu Zelmu un Morozovu Sašu.

— Kas tad Zelmai, viņai zirgs kā lāva! — sacīja Sviras Mārtiņš — Mānējais izmocīts meža darbos, jau tagad krīt no kājām, pavasaris aiz durvīm, ar ko tad es zemi aršu?

— Manējais laikam tikai uz baznīcu braukā, — atcirta Zelma. — Zirgu vajaga kārtīgi barot, tad nekritīs no kājām...

— Barot? — nikni atrauca Mārtiņš. — Iedod man auzas un ābolinu, tad es būšu tikpat gudrs... Savu dalu es pārvedīšu, tāpat kāda man daļa par citiem! Ja nebrauc pakaļ, izgāzīsim te sniegā, lai mēslo pasauli.

— Velns lai parauj jūsu manējo un tavējo! — nosplāvās Morozovu Saša. — Ko tad jūs lienat sabiedrībā? Dzīvojiet kā vilki savās alās un uzgūniet viens otram... Es pazinoju, ka braukšu, un kaut vai trīsreiz!

— Ja tieši vajaga, es arī neatsaku, — piebilda Fedotovu Marija.

— Paldies, biedri! — aizkustinātā sacīja Riekstiņš. — Turēsimies! Konīgiem spēkiem gan paveiksim. — Ja jau citi, ko tad es? — rūca Vējāns, vecs salicis vidēšais darba zemnieks. — Turēšu līdzi. Bet tos sliņķus gan vajaga paņemt uz grauda.

Sviras Mārtiņš un trīs pārējie nebīda ne vārda. Riekstiņš zināja, ka viņi vairs nepretosies. Bet darba zemnieku zirgu tiešām bija zēļ. Viņa paša bēris stāvēja, galvu nokārīs aukstajā vējā. Riekstiņš tāpēc vienojās ar Ernestu, ka nākamās reizes mašīnā vēl iekraus lieku tonnu malsos. Pajūgi savas kravas atstās noliktavā un gaidīs līdz pulksten septiņiem. Ja mašīna līdz tam neatnāks, tad visi brauks atpakaļ uz staciju. Kas pa to laiku būs sameklējis sev vietnieku, varēs braukt mājās.

Mašīna ieradās stacijā otrreiz ar stundas novēlojumu, kā tas bija parēķināts Ernesta plānā. Visgrūtāk bija gājis Sērmukšu gravā un piekaļnēs starp staciju un meža puduri. Kad Ernests šoferim izstāstīja norunu par mašīnas pārlādēšanu, Dungriņš labu brīdi neteica ne vārda. Apstalgājis mašīnu, aplūkoja riepas un dungoja kaut ko savā nodabā.

— Nu, kā tu domā? — beidzot ieprasījās Ernests. — Vai varēs?

— Kad novilks dungriņu, tad varēs, — šoferis atbildēja, košlādams papirosa galu. — Lietas labā var arī pats jūgties priekšā. Auto inspekcijas te nav, citādi gan varētu izmaksāt padārgāk...

Auto šoreiz uzņēma kravu pēc atsperu mēra. Smagi kaukdams, mašīna dzinās cauri kupenām pa tikko jaušamām, no jauna aizputinātām pēdām. Piekaļnēm aiz stacijas pabrauca garām laimīgi, tikai pāris reizes bija vietām jātrok ceļš. Bet, iebraucot Sērmukšu gravas iepakā, mašīna ieurbās sniegā un reizē izšāva ari vienu priekšējo riepu.

Dungriņš un Ludis izkāpa no kabīnes. Ludim kājas iepinās stieplu mudžeklī.

— Velnu, kas te dzelonstieples šagrūdis? — viņš ierēcās, vilkdams laukā no auto apakšas veselu čemuru dzelonstiepju.

— Te tev nu bija plāns! — levaidējās Graudiņu Viļis.

— Nemuldi! — naidīgi iesaucās Ludis. — Ienaidnieks te rīkojies, bet tu rūc, it kā tādas lietes tev prieku sagādātu. Ja es to vīru dabūtu nagos, biksēs viņam sadzītu šos dzelonus...

— Arī tas bija paredzēts plānā, — rāmi noteica Dungriņš un, līdzīgi kapteinim, komandēja: — Nolaidiet lejā rezerves riepu! Attīriet sniegu! Divdesmit minutēs būs viss atkal kārtībā. Tas dulburis varēja labāk nepūlēties, tikai nelaimes gadījuma dēļ tāds lapsenes dūriens izšņauj riepu. Parasti mēs tādiem braucam pāri.

Kamēr Dungriņš montēja riepu un pārējie jaunieši raka sniegu, Ludis meklēja pēdas. Bija skaidrs, ka dzelonstieplu čemurs atnests ielejā laikā starp pirmo un otro braucienu. To varēja izdarīt tikai tāds, kas dzīvoja tepat tuvumā, zināja par šiem nakts braucieniem un kam bija kāda interese tos izjaukt. Pašā ielejā nekādas pēdas nevarēja nakts laikā saskatīt, vējā tās bija tūlīn izcinīnājis. Toties piekaļnēs malā, kas bija drusku pasargāta no vēja, varēja saskatīt lielu, plata zābaka pēdas. Saprotams, pēdas še varēja atstāt arī nejaušs gājējs, bet tās bija vienīgās visā ceļā, kas nākušas uz Sērmukšu gravu un devušās atkal atpakaļ. Ludis tām izsekoja ar lielākiem pārtraukumiem līdz Lejasbebru ceļa gaļam. Puisis apmierināts devās atpakaļ.

Mašīna pa to laiku bija atkal kārtībā un sasniedza paraugsaimniecību dažas minutes pēc sešiem. Jaunieši par riepas bojāšanos gan pastāstīja, bet par dzelonstieplēm noklusēja. Ludis savus novērojumus atklāja vienīgi Riekstiņam.

— Tā, vai tu redzēji, kādus dzelonus šāk izlaist vecais Grīns, — Riekstiņš domīgi sacīja. — Par maisiem atspēlējas. Nu, paraudzīsim, varbūt viņam vēl kas aiz ādas...

Bālgana rīta gaisma svida austrumos, kad jauniešu brigade izbrauca pēc pēdējās kravas. Vējš nemanot bija iegriezies ziemeļvakaros, un pelēki mākoņu gabali steidzīgi pārklāja bālganās debesis. Sniegu sāka dzīt arī no gaisa. Riekstiņam kluva žēl, ka palaidis pajūgus mājās. Ja nu taisni pēdējā krava paliek ceļā?

Virs nemierīgi staigāja pa paraugsaimniecības sētu, kur pamazām rosījās dzīviņa. Sievietes steidzās pār pagalmu ar slauceņēm un ēsmas traukiem. Kūtīs idēja govis, jēri žēli sasaucās drebošām balsīm. Dzīvojamās ēkas tuvumā gara masta galā valdēdams un kaukdams griezās aeroģenerators. Gaišas spuldzes kaili spīdēja logos, nevēlsmigi sacenzdamās ar austošo rīta gaismu.

— Krietni bijis iedzīvojies kādreiz šis lieksalmnieks, — domāja Riekstiņš, skatīdamies aeroģeneratora propellera steidzīgajos vēzienos. — Pat personīgu elektrifikāciju viņš varēja sev atļauties, kamēr lielākā daļa pagasta grima tumšā.

Tagad te bija lauksaimniecības kooperatīvās sabiedrības paraugsaimniecība. Agronoms sēdēja pie galda un domāja par sējas plānu šāgadā pavasarim. Viņam pagaidām bija tikai viens zirgs, dažas govis un siklopi. Kooperatīvā sabiedrība šogad pirmoreiz apars šos laukus kopīgiem spēkiem. Tas būs tiels pārbaudījums kolektīva darba pasākumiem. Ko teiks Lasmaņu Zelma un Sviras Mārtiņš? Vai viņi spēs pārkāpt savu personīgo vilku aiļu robežas, vai jāgaida Ernests ar komjaunieša brigādi? Varbūt tikai tad atdarīsies Mārtiņam acis, kad pagastā atzīmīsīs privāto aeroģeneratoru un tā vietā padomju valsts ierīkos vispārēju lauku elektrifikāciju?

Neskaidras, kaut kad aizsāktas un neizdomātas domas drudžaini malās Riekstiņa galvā. Kā strādnieks viņš bija cinījies par padomju valsti, tās skaidros pamatus izjuta vairāk ar sirdi, mazāk apjēdza ar skaidrajām prāta dzīlēm. Pagasta darba zemnieki nesen viņu bija izraudzījuši par kooperatīvās sabiedrības galvu, bet šodien viņš baidās ieiet pie paraugsaimniecības agronoma, lai nebūtu jārunā par lietām, kurām pats vēl nav radis atrisinājumu.

Cik ātri pagāja nakts darbā un lielā piepūlē atrisinot tik niecīgu lietu kā viena superfosfata vagona izvēsana! Niecīga? Nē, bet vai no šī vagona pelēkajām smiltīm nebija atkarīgs dažas labas tonnas valstij tik vajadzīgās labības liktenis? Tātad tas nebija nieks, bet daļa kopīgās cīņas par padomju laužu laimi un labklājību. Tas varbūt nebija mazāk svarīgi kā Tēvijas karā aizstāvēt kādu slapju, piemirkušu grāvi priekšējā līnijā...

Bet tagad bija jau diena. Vēšā dzina un dzina sniegu pa bezgalīgajiem debesu klajumiem un zemi. Sniega šķitās mīksts, šī varbūt bija pēdējā ziemas diena. Tad iestāsies pavasaris, saule kāpa arvien augstāk, atdzivosies zeme, kurai jāuzīte sēkla līdz nākamajam rudenim. Neviena pēda nedrīkst palikt neapsēta. To prasa tauta, partija, biedrs Staļins. Tā tām jābūt un tā tas arī būs, par spīti puteņiem un pagātnes rēgiem, kas sēpi savās azotēs dzelonstiepju čemurus.

No pakaļnes baltās sniega vērpetes iznira automašīna. Lēni un apdomīgi tā īrās šurp. Tie bija viņi, komjaunieši — Ernests ar savu brigādi. Pirmais šī pavasara superfosfata iepirkums bija atvests mājās laikā.

ČECHOVA DRAMATURĢIJA

(Sakarā ar A. P. Čechova lugas „Tēvocis Vaņa" uzvedumu LPSR Krievu dramas teatrī

A. P. Čechovs ir uzrakstījis piecus monumentalus dramatiskus darbus: «Ivanovs», «Tēvocis Vaņa», «Kaija», «Trīs māsas» un «Ķiršu dārzs», bez tam vodeviļas («Kāzas», «Lācis», «Jubileja» un «Bildinājums»). Visi šie dramatiskie darbi iegājuši daudzu padomju teatru repertuaros, kaut gan starp toreizējo Krieviju, ko aprakstījis Čechovs, un mūsu laikmetu ir vesels bezdibens.

Kas gan mūs tā saista pie Čechova un dara viņu dzīvu arī mūsu dienās? Čechovs pauž dziļu naidu pret visu mietpilsonisko, pret pierijušos pašapmierinājumu, nicinājumu pret riebīgo privatīpašnieka mantrausību. Līdzīgi piedzīvojušam chirurgam, Čechovs drošu roku graizīja kapitalistiskās iekārtas augoņus. Viņa lielais vēsturiskais nopelns ir tas, ka Čechovs kopā ar Gorkiju bija īsti krievu dramaturģijas reformatori un viņu lugās Maskavas Dailes teatris atrada un nostipriņāja sevi, tāpat no tām izauga K. S. Staņislavska estetiskā sistema — vienīgā nobeigtā aktiera mākslas schema, kas celta uz realistiskā pasaules uzskata principiem.

Gandrīz katra no Čechova lugām vienlaicīgi it kā noslēdz veselu ciklu prozas darbu un dod slēdzienu par zināmiem vēsturiskiem procesiem. Sakarā ar savu pirmo lugu «Ivanovs» (1887. g.), Čechovs runā par savu nodomu saistīt kopā visu to, kas krievu literaturā rakstīts par «liekiem» cilvēkiem. Pilnīgi skaidri saskatāms šis apvienojošā kopsavilkuma raksturs arī pēdējā lugā «Ķiršu dārzs»: vēsturiskā tema, kas bija tik populara 80.—90. gados par muižniecības «panīkšanu», «Ķiršu dārzā» guva savu pilnīgāko un dziļāko izpausmi.

Čechovs dzīvoja un radīja socialas netaisnības laikā, kad cara patvaldība nožņaudza visu brīvo un progresivo. Tomēr Čechova jaunradē atrada vietu ne tikai reakcijas un paguruma gadi, bet arī sabiedriskās dzīves uzplūdu momenti. Šo uzplūdu ietekmē, kas pārņēma valsti 1905. gada revolucijas priekšvakarā, arī Čcehova darbos ieskanas optimistiskas notis, rodas dziļas pārliecības jūtas par gaidāmajiem notikumiem, kas pašos pamatos pārgrozīs cilvēku dzīvi.

Buržuaziska priekšrevolucijas kritika Čechovā redzēja tikai pesimistu, vaidētāju, «īgno cilvēku» dziesminieku. Mūsu apziņā un uztverē Čechovs — kā rakstnieks un dramaturgs — dzīvo un vienmēr dzīvos kā noteikts sašutuma pilns, bargs un nesaudzīgs tiesātājs pret visu banalo un pliekano.

Čechovs neko nenoslēpj un neko neizkrāšņo. Valdošo šķiru cilvēkā viņš redz histeriķi, neirasteniķi, bieži vien egoistu, tukšu un gandrīz vienmēr gatavu «grēkus izsūdzēt» un pasapņot. Bet aiz šo cilvēku pelēkās, neizskatīgās dzīves, aiz visiem viņu «garlaicīgajiem notikumiem», kaut kur dziļumā, otrā vai trešajā plānā, ir nojaušama kāda cita dzīve, kas varētu būt un kas katrā ziņā arī būs. Šai «otrajā» dzīvē ir slēpta visa Čechova patiesība. Tās gaismā Čechova varoņi vairs nav pasivi, nekam un nekur nederīgi nelaimīgi upuri, bet gan atnākošās rītausmas vēstneši. Ienīstā un nepanesamā dzīve rada naidu, sāpes un lāstus. Neviens dramaturgs nav devis tik daudzveidīgu garīgā pārdzīvojuma gammu kā Čechovs. Viņš ne tikai redzēja, bet kaut ko arī paredzēja. Viņš ţēloja dzīvi citas, nākamās dzīves dēļ, kas izauklējās viņa sapņos un domās. Par šo nākotni viņš pastāvīgi runāja, fanatiski ticēja tai. Vārdi, kurus saka doktors Astrovs «Tēvocī Vaņā», Tuzenbachs — «Trīs māsās» un Trofimovs «Ķiršu dārzā», pauž Čechova uzskatus par nākotnes dzīvi. Čechova lugām ir augsts etisks princips, pretnostādījums parazitismam un cilvēka kalpināšanai no cilvēka. Tādēļ Čechova dramaturģija sasaucas ar mūsu laikmetu. Šo rindiņu rakstītājs bija liecinieks tam, ka Maskavas Dailes teatra jubilejas izrādē 1928. gadā visus skatītājus saviļņoja Tuzenbacha — Kačalova vārdi lugas uzvedumā «Trīs māsas»: «Ir pienācis laiks, viņš tuvojas kā lavina, uzpūtīs veseliga spēciga vētras brāzma, kas nāk, jau ir tuvu un drīz vien aizpūtīs no mūsu sabiedrības kūtrumu, vienaldzību, aizspriedumu pret darbu, satrunējušo garlaicību. Es strādāšu, bet pēc kādiem 25—30 gadiem strādās jau ikkatrs cilvēks. Ikkatrs!»

Tuzenbacha vārdi izrādījās pravietiski zemē, kur strādā ikkatrs cilvēks.

Ar Čechova dramaturģisko jaunradi krievu teatra vēsturē ir saistīts vesels posms. Pēc Ostrovska viņš uzstājas kā īsts teatra reformators, ar milzīgu ietekmi ne tikai Rietumeiropas un Amerikas teatralajā kulturā, bet arī Ķīnā, Japanā, Eģiptē, Asirijā, Palestīnā u.t.t.

Vecais teatris Čechovu neapmierināja: viņš sapņoja par teatri bez rutinas, kur dzīves patiesība nosaka tā būtību. Galvenais, kas raksturo Čechovu kā novatoru dramaturģijā, ir tematikas pārmaiņa un atjaunošana. Atšķirībā no Ostrovska un Snabova — Kabiļina, kuri devuši plašu tirgotāju un ierēdņu tipu galeriju, Čechovs pievērsās inteliģencei, dzīves celtniecības problemām. Krievu muižniecības bojā eja, kas dota mākslinieciskos tēlos, ir viens no Čechova dramaturģijas lielajiem sasniegumiem. Šo līniju vēlāk turpina A. M. Gorkijs, kas savās lugās sniedz kapitalistu šķiras iziršanas un bojā ejas ainas.

Čechova dramaturģija noveda arī pie skatuves tēlu un dialoga pārkārtošanas. Atšķirībā no skatuviski aprobežotiem «raksturiem» un «tipiem», Čechovs rada patstāvīgu psicholoģisku tēlu kompleksu, kas saausts no sarežģītiem dvēseles konfliktiem. Bet dramaturģiskā (tātad arī skatuviskā) materiala paplašinājums dabiski ietekmēja arī dialoga uzbūvi. Čechova dialogu intonacijas, tāpat arī «čechoviskās pauzes» — ir techniski paņēmieni, kas pamato visu dramaturga realistisko dzīves uztveri. Un teatrim, kurš uzved Čechova lugas, ir jābūt pietiekami izaugušam, lai atsegtu Čechova ideju, kas iemiesota viņa lugās.

Kādus uzdevumus Čechovs dramaturgs dod teatrim?

Vl. Ņemirovičs Dančenko šo jautājumu atbild tā:

«Atbrīvoties no skatuviskās rutinas sažuvušiem noslāņojumiem... Atdot skatuvei atpakaļ dzīvo psicholoģiju un vienkāršo valodu. Skatīt dzīvi ne tikai caur kalnu galotnēm un bezdibeņu aizām, bet arī caur apkārtējo ikdienu. Samekēt dramatiskos darbos teatralo elementu nevis tā sauktajā skatuviskumā..., bet apslēptajā iekšējā psicholoģiskā kustībā.»

Tāpat kā Gorkija lugas ar to domu un vārdu dinamiku, arī Čechova lugas vajag spēlēt ar lielu pilnību. Nepietiekama režisora izpratne, teatra kolektiva negatavība padara izrādi par kaut ko bezveidīgu un neiespaidīgu. Maigās krāsas, pustoņi, tikko jūtamais ritms lugas uzbūvē, — visa īpatnējā Čechova dramaturģijas technika prasa sevišķu treniņu un milzīgu aktieru sastāva koncentraciju. Teatra mākslā tikai tam ir spēks, kas nes sevī jauno. Bet jaunais — tās pirmā kārtā ir jaunas skatuviskas idejas, izrādes iekšējās organizacijas jaunums.

Cerēsim, ka LPSR Krievu Dramas teatris, — kas pašlaik sagatavo Čechova lugas «Tēvocis Vaņa» uzvedumu, arī šoreiz dos cerētos panākumus, kādus vērojām šī teatra pēdējās izrādēs.

N. Nikolajevs-Bergins

Kultūras dzīve REPUBLIKĀ

Madonas novada pētīšanas muzejs sagatavojis ceļojošo izstādi «Pavasara sēja — visas tautas lieta», kas uzskatāmā veidā parāda, kā labāk veikt pavasara sēju. Madonas vidusskolai muzejs gatavo izstādi «Ļeņingrada darbā un cīņā», bet 20. aprilī muzeja apmeklētājiem būs pieejama apskatei arī izstāde par dravniecību.

*

Lazdonas tautas nams organizējis 9 politiskās izglītības, mākslinieciskās pašdarbības, kulturalas atpūtas un agrotechniskos pulciņus. Pulciņu nodarbībās aktivi piedalās vairāk nekā 140 pagasta darba zemnieku un jauniešu.

*

Patkules pagasta bibliotekā rosīgi darbojas literarais pulciņš, ko vada labākais Madonas apriņķa bibliotekars b. Saulons. Pēc Puškina un Gorkija darbu iztirzāšanas pulciņa dalībnieki iepazīstas ar Majakovska darbiem, bet aprīļa mēneša otrā pusē organizēs pagasta jauniešu pārrunas par V. Lāča romana «Vētra» I daļu.

*

Madonas apriņķa dramatiskajiem pulciņiem regularu metodisko palīdzību sniedz apriņķa kulturas nama režisors V. Segliņš un dekorators K. Zostiņš. Pēdējais vairākiem apriņķa tautas namiem izgatavojis dekoracijas un palīdzējis izveidot uzskatāmās aģitacijas materialus par pavasara sēju.

*

Pēc atgriešanās Rēzeknē Latgales teatrim nācās grūti izvērst plašumā savu darbu. Teatris savus uzvedumus sāka ar lugām «Nemierīgais vecums» un «Bāka uz salas», bet priekšvēlēšanu laikā galvenā kārtā tika rīkoti koncerti. Tas tomēr nevarēja apmierināt pilsētas un apriņķa darbaļaužu prasības.

Pašlaik teatris sāk pāriet uz plānveidīgu darbu. Februarī tas uzsāka sagatavot A. Griguļa komediju «Kā Garpēteros vēsturi taisīja», kuras uzvedums notiks tuvākajās dienās. Teatris tagad veic Ostrovska lugas «Ne vienmēr runcim mielasts» sagatavošanas darbus. Bez tam teatris sagatavo lugu arī jaunajiem skatītājiem.

*

Šinīs dienās Ventspilī viesojās Vissavienības konkursa laureats KPFSR nopelniem bagātais vārda mākslinieks Sergejs Balašovs, iepazīstinot ventspilniekus ar Majakovska, Jeseņina, Gorkija, Šolochova, Mališina, Tvardovska un Isakovska darbiem.

*

Ventspils Valsts muzikas skola 30. martā noorganizēja vērtīgu koncertu, kurā klausītājus iepazīstināja ar labāko padomju komponistu darbiem.

Vijolnieks J. Lukss nospēlēja S. Prokofjeva sonatu vijolei un D. Kabaļevska «Improvizaciju».

Pianists Viesturs Bišers atskaņoja S. Prokofjeva maršu «Mīla uz trim apelsiniem» un D. Šostakoviča «Preludiju».

Albine Cīrule un Frīcis Pukītis dziedāja J. Dunajevska, R. Gliera u. c. komponistu dziesmas.

*

Kalupes pagasta iedzīvotāji stājušies pie jauna tautas nama celšanas darbiem, kurus paredz pabeigt vistuvākajā laikā.

Jaunajā tautas namā būs 300 vietas skatītājiem, priekšzīmīgi iekārtota skatuve, kā arī bibliotēka un lasītava.

Pagasta mākslinieciskās pašdarbības kolektivs pašreiz iestudē dziesmas, deklamacijas un mācās tautiskās dejas. Noorganizēts arī pūtēju orķestris.

Sevišķi rosīgi darbojas aģitbrigade. Tā sagatavojusi piemērotu programu pavasara sējas kampaņai.

Jaunākās latviešu kamermuzikas koncerts

LP Komponistu savienība atjaunojusi savas jaunrades sanāksmes, lai tajās iepazīstinātu sabiedrību ar savu biedru jaunākajiem darbiem. Pirmajā šāda sarīkojuma programā bija Jāņa Līcīša stīgu kvartets, Jēkaba Graubiņa klavieru kvintets «Sudraba vakars» un dažādu autoru solo dziesmu izlase.

Vakara pirmais ieguvums bija iepazīšanās ar jaunu autoru Jāni Līcīti, kura komponista vārds plašākai atklātībai vēl bija svešs, lai gan tā darbu krājumā jau atrodas laba tiesa dziesmu korim un solo balsij, darbi klavierēm, starp kuriem divas sonatas u. c. Stīgu kvartets ir autora jaunākais lielformas darbs, pabeigts 1946. gada rudenī. Tā pirmais atskaņojums notika Komponistu savienības slēgtajā jaunrades sanāksmē pagājušā gada septembrī.

Kvarteta otrreizējā noklausīšanās liecināja par nepārprotamu un stipru komponista radošu fantaziju, kaut arī kvarteta domu risinājumā u. c. ne viss ir vienlīdzīgi spilgts un iezīmīgs. Darbs pauž nopietnu lielas formas veidošanas gribu un arī spējas to realizēt ar bagātiem muzikalās izteiksmes līdzekļiem. Kvartets nepārsteidz ar ārēju dekorativu stilu vai skanīguma efektiem, tā muzikalajiem tēliem piemīt vairāk iekšējas iegremdes raksturs ar spriegu ekspresijas tieksmi, dažkārt kaislīgi saviļņotā formā. Tā nesto domu saturā jūtam cīņas elementus, īpaši pirmajā un beidzamajā daļā; sevišķi pārliecinoši skan kvarteta finals, kurā komponists reizē ar savdabīgi iecerētu formu (rondo ar dubultfugu kā noslēgumu) panācis arī visspēcīgāko domas izteiksmi. Emocionali bagātākā kvarteta daļa ir eleģiski smeldzošais Andante do-minorā; mazāk iezīmīgs intermeco raksturā izturētais skerco. Kvarteta pirmajā daļā komponists bijis pārāk izšķērdīgs ar tematisko materialu, un tā kā šīm temām trūkst arī īstākas melodiskas pregnances, šīs daļas kopiespaids nesasniedz to, ko šķietami sola tās partituras blīvais raksts. Līcītis labi pārvalda polifonisko stilu, kas nepieciešams kvarteta rakstībai. Viņa muzikalā valoda, šķiet, atrodas vēl rūgšanas procesā. Tajā ir ievērojama drosme, jaunā meklējumi, bet vēl manāma zināma stila neskaidrība, kas izriet no melodiju un harmoniju tonalās nenoteiktības. Katrā ziņā, ar šo kvartetu pieteicis savu esamību jauns autors, kura domu nopietnība un kompozicijas technikas drošā pārvaldīšana liek ar uzmanību sekot viņa tālākajai attīstībai.

Izcilas nozīmības un mākslinieciskas vērtības darbs ir Jēkaba Graubiņa «Sudraba vakars — latviešu tautas dziesma instrumentu piecotnei: 2 vijolēm, altvijolei, čellam un klavierēm. To atskaņoja jau LP Komponistu savienības I plenuma koncertos pagājušā gada pavasarī. Ievērodams dažus iebildumus par kompozicijas formu, autors darbu paplašināja. Kompozicija interesanta tajā ziņā, ka visām tās trijām daļām tematiski pamatā viena vienīga latviešu tautas dziesmas meldija «Ik vakaru dziedāt gāju sudrabiņa kalniņā». Meldija ir ļoti īpatnēja mūsu muzikas folklorā, pieder pie «rotāšanas» meldijām līdzīga žanra. Meldija uzrakstīta Bārtā, iespiesta jau 1903. gadā iznākušajos Jurjānu Andreja «Latvju tautas muzikas materialos», II burtnīcā; tā jau agrāk savaldzinājusi arī mūsu muzikas vecmeistaru Jāz. Vītolu, kas tās variantu izmantojis par pamattemu savā «Sprīdīša» uvertirā.

Meldijas senlaicīgajam raksturam pieskaņodamies, Graubiņš tai galvenokārt devis polifoniska stila apdari. Tā iznākušas trīs daļas — grandioza sākuma pasakaļja ar 30 reizes atkārtotu meldiju, kas vienmēr izsauc jaunus fantazijas tēlus lieliski izkārtotā attīstībā un kāpinājumā; dedzīgs, straujš vidusdaļas skerco, kas sniedz lielu kontrastu un arī motiviski izveidots no pamatmeldijas; spēciga nobeiguma fuga atkal par meldiju tās pamatveidā. Visu darbu ietver klusināts ievads un izskaņa, kas dod klusā «sudraba vakara» fonu. Autors kvintetu uzrakstījis ar lielu domu bagātību un apbrīnojamu technisku meistarību. Sevišķi jāuzsver, ka tradicionalās senās polifoniskās formas komponists pratis padarīt ļoti dzīvas saturā, neiekrīzdams scholastiskā abstrakcijā. Darbs jāapsveic kā ievērojams mūsu jaunākās padomju skaņmākslas bagātinājums. Tas no jauna pacel arī folkloras problemu mūsu komponistu jaunradē, kurai līdz šim netiek piegriezta vajadzīgā vērība. Mūsu muzika nevar attīstīties un augt, atraujoties no tautas muzikas dziļajām un stiprajām saknēm. Bet tas ir īpašs un plašs jautājums, kas prasa sevišķu iztirzājumu.

Koncerta nobeigumā Valsts Operas un baleta teatra solisti Anna Ludiņa un Arturs Vanags ar Vilmu Cīruli pie klavierēm dziedāja virkni laikmetīgu dziesmu. Labākās no tām — J. Ķepīša — «Cīnītāji» (J. Vanaga teksts), P. Smilgas — «Mūsu sirdis» (P. Vīlipa t.), M. Jansona — «Uz priekšu» (Raiņa t.), P. Līcītes «Atgūtā dzimtene». Dziesmu izpildījumi rādīja, ka dziesmu kompozicijā, šajā tik svarīgajā muzikalās jaunrades novadā, vēl trūkst apmierinošu sasniegumu. Laikmetīgā tematika komponistiem uzliek vēl lielākas prasības.

Abus lielos kamermuzikas darbus teicami atskaņoja Radiokomitejas stīgu kvartets (T. Vējš, G. Brachmanis, B. Tiltiņš, E. Bertovskis).

Jēkabs Vītoliņš

Chronika

Piecgades plāns paredz ne tikai atjaunot to Staļingradas teatru un mācību iestāžu tīklu, kas bija pirms kara, bet arī ievērojami to paplašināt. Jaunās piecgades plāns paredz apgādāt ar inventaru teatrus, muzejus un mācību iestādes.

Pašlaik uzsākti Gorkija vārdā nosauktā Dramas teatra ēkas atjaunošanas un rekonstrukcijas darbi (pēc mākslinieka architekta N. Kurenkova projekta).

Pilsētas centrā projektē celt Muzikalās Komedijas teatri ar 800 vietām.

Viena no skaistākajām ēkām pilsētā būs Staļingradas operas teatris, ko paredzēts uzcelt tuvākajos gados.

*

Mākslas lietu komiteja pie PSRS Ministru Padomes apstiprinājusi jaunu uzvedumu plānu teatriem: ar Ļeņina ordeni apbalvotajam Valsts Mazajam akademiskajam teatrim, Vachtangova vārdā nosauktajam Valsts teatrim, Valsts Ebreju teatrim un Centralajam bērnu teatrim.

Uz Mazā teatra skatuves parādīsies B. Romašova luga «Lielais spēks», A. Dovženko — «Ziedošā dzīve» un N. Gogoļa — «Revidents». Teatra filiale rādīs V. Tichonova — «Aiz Kamas upes» un P. Ņilina — «Plašajā pasaulē».

Vachtangova vārdā nosauktais teatris uzvedīs B. Poļevoja lugu «Staļingrada», «Jauno gvardi» — pēc Fadejeva romana un D. Goca un A. D'Juso — «Dziļās saknes».

Ebreju teatrī izrādīs Markiša lugu «Belovežas mūžamežs» un Brodersona — «Pirms svētkiem».

Bērnu teatra jaunuzvedumu plānā no 1946. gada pārņemti šādi darbi: «Kā rūdījās tērauds» — pēc N. Ostrovska romana, S. Maršaka «Kaķu nams» un 1946. gadā sarakstītās lugas: S. Michalkova «Sarkanais kaklauts» un N. Vagnera — «Uzvarētāja sirds».

*

Maskavas mākslinieku biedrība atzīmē KPFSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka, mākslinieka Jevgeņija Aļeksandroviča Kacmaņa 35 gadu radošā darba jubileju.

Savās žanra gleznās J. A. Kacmans ar lielu mīlestību attēlo padomju cilvēka dzīvi. Viņš radījis vērtīgus partijas un valdības, padomju kulturas un socialisma celtniecības vadošo darbinieku portretus.

J. A. Kacmaņa interesantākajiem darbiem pieskaitāmi: «Pie kamina», «Kalazņas mežģiņu audējas», «Ļeņins un bērni», «Staļina Konstitucijas lasīšana», «V. I. Ļeņins mauzolejā», «Meitenes ar labības kūlīšiem», K. E. Vorošilova un F. E. Dzeržinska portreti u. c.

J. A. Kacmaņa darbi atrodas Valsts Tretjakova galerijā (Maskavā), Valsts Krievu muzejā (Ļeņingradā) un citos lielākajos muzejos.

Vairākus gadus J. A. Kacmans neatlaidīgi cīnījies ar formalismu gleznīecībā par idejisku, realistisku mākslu.

Pašlaik Mākslas darbinieku Centralajā namā, Maskavā, atklāta mākslinieka J. A. Kacmaņa gleznu izstāde.

Iemīļotākā atrunāšanās.

— Kur jūs skrienat, cienījamais māksliniek?

— Lai jūs uzgleznotu, vajadzīga zināma distance.

V. Medvedjeva zīmējums

Ārzemēs

Irakā

Bagdades jaunajā kinoteatrī Firdusī demonstrē padomju filmu Akmens zieds. Bagdades laikraksti filmu novērtē augstu.

Polijā

Valsts poļu armijas teatris Lodzā gatavo uzvešanai S. Maršaka lugu Divpadsmit mēneši.

Bulgarijā

Šais dienās Bulgarijas sabiedrība atzīmēja sava vecākā Tautas dramas teatra aktiera I. Dimova 25 gadu skatuves darbību. Jubilejas dienā I. Dimovs ar lielām sekmēm tēloja Chļestakovu Gogoļa komedijā Revidents.

Ar Bulgarijas Ministru Padomes lēmumu jubilaram piešķirts republikas nopelniem bagātā aktiera nosaukums.

Čechoslovakijā

Pragā notika padomju komponistu darbu koncerts, kas guva izcilus panākumus. Pragas filharmonijas orķestris diriģenta Rafaeļa Kubelika vadībā izpildīja A. Hačaturjana otro simfoniju un S. Prokofjeva Aleksandru Ņevski.

Eģiptē

Padomju misija Kairā atvērusi plašu fotoizstādi «Padomju skulptura». Izstādē apskatāmi daudzi teicami noformēti foto eksponati, kas dod ieskatu par pazīstamo padomju skulptoru darbu.

Dienvidslavijā

Maķedonijas tautas teatra kolektivs Skoplā izrādīja padomju dramaturga B. Gorbatova lugu Tēvu jaunība.

Kritika atzīmē, ka padomju ļaužu tēlus aktieri veidojot ar dvēseliskumu un maķedoņu skatītāji lugu uzņemot ļoti atsaucīgi.

Maķedoņu tautas teatrim Dienvidslavijā ir liela popularitate. Teatra trupa sastāv no bijušajiem partizanu nodaļu cīnītājiem. kas cīņās pret vāciešiem aktivi piedalījās arī partizanu teatru kolektivos. Režisors D. Kesterovs bija Tito armijas nodaļas priekšnieks.

Literaturas un mākslas jaunrades vakaru

rīko Latvijas Padomju rakstnieku, mākslinieku un komponistu savienības š. g. 21. aprilī, pl. 19.30, Valsts Dailes teatrī.

Atklāšanas uzrunu teiks tautas rakstnieks Andrejs Upīts. Savus jaunākos darbus lasīs: A. Balodis, A. Čaks, C. Dinere, J. Grants, A. Grigulis, J. Grots, A. Imermanis, I. Lēmanis, V. Lukss, J. Plaudis, Fr. Rokpelnis, M. Rudzītis, J. Sudrabkalns.

Teatra fuajē gleznu un grafikas izstāde. Ar jaunākajiem darbiem izstādē piedalīsies: Apīnis, Ed. Kalniņš, Lesiņš, Melnārs, Rožděrzs, Upītis, Veilands, Viļumanis, A. Zviedris u. c.

Koncerta daļā: A. Liepiņa baleta «Laima» fragmenti, A. Skultes baleta «Lelde» fragmenti, N. Grīnfelda kantates fragmenti, P. Smilgas, P. Barisona, J. Mediņa un A. Žilinska jaunākās kora un solo dziesmas Izpildīs autori, Radiokomitejas koris, solo dziesmas — E. Miķelsons, A. Viļumanis, A. Vāne. Pie klavierēm V. Cīrule.

Biļetes no 5—15 rbļ. ar š. g. 15. aprili dabūjamas Rakstnieku savienībā, Kr. Barona ielā 12, un Dailes teatrī pie kases.

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.**
Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā12. Telefons 21997. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1. — Abonēšanas maksa Rbļ. 52,— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.
Iespiests Latvijas Poligraftresta 1. tipografijā »Cīņa». Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40 JT03849.